

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA SOCIALNO DELO
Visokošolski strokovni program

DIPLOMSKA NALOGA

**POZNAVANJE PRAVIC OTROK NA DVOJEZIČNEM PODROČJU:
PRIMER DOŠ DOBROVNIK IN DOŠ PROSENJAKOVCI**

Mentor: dr. Vera Grebenc

Lidija Dora

Ljubljana, 2007

PODATKI O DIPLOMI

Ime in priimek: Lidija Dora

Naslov naloge: Poznavanje pravic otrok na dvojezičnem območju: primer DOŠ Dobrovnik in DOŠ Prosenjakovci

Kraj: Ljubljana

Leto: 2007

Število strani: 77

št. slik: 0

Št. tabel: 23

Št. bibl. opomb: 0

Št. prilog: 2

Št. grafov: 17

Mentor: dr. Vera Grebenc

Deskriptorji: socialna država, otrokove pravice, poznavanje pravic otrok, kršenje pravic otrok, socialno delo v osnovni šoli.

Povzetek: Diplomaska naloga prikazuje otrokove pravice kot temeljne človekove pravice, ki jih določa Ustava RS ter najvišji podprti mednarodnopravni akt Konvencija ZN o otrokovih pravicah, v skladu s katerim mora delovati vsak organ, na katerem temelji delo vseh institucij in služb pri svojem strokovnem delu, skratka mora ga upoštevati vsakdo, v kakršnem koli odnosu z otrokom. Raziskovalni del diplomske naloge tako temelji na prikazu uresničevanja in kršitev pravic otrok, v prvi vrsti glede na to, kako jih poznajo otroci sami, nato na dojemanju in razumevanju krivic, ki se otrokom lahko dogajajo, nenazadnje pa tudi na razumevanju in zavedanju teh otrok glede dolžnosti, ki jih ob pravicah tudi vedno imajo. Ciljna skupina za pridobitev podatkov in tako prikaz dejanskega stanja na področju, ki zajema pravice otrok, so bili učenci dveh osnovnih šol na dvojezičnem področju.

Diploma title: Knowledge of children's rights in bilingual areas: as examples DOŠ Dobrovnik and DOŠ Prosenjakovci

Descriptors: welfare state, children's rights, knowledge of children's rights, violating children's rights, social work in elementary school

Abstract: The diploma presents children's rights as a basic part of human rights, defined by the constitution of the Republic of Slovenia and the internationally legal act Convention on the Rights of the Child, filed by the UN. Every agency of socio-political communities, every institution and activity related to public services must operate in accordance with this act. In short, the convention must be considered by everyone in any relation with a child. The research in the diploma is based upon reviewing the exercise and abuse of children's rights; first and foremost finding out what children know about these rights, secondly how they understand - comprehend the wrongdoings that could happen to them and last but not least, researching the awareness of the children on the sense of duty – duties, which are also a part of children's rights. The target group, to acquire the information and describe the actual situation on the children's rights, were children of two elementary schools in the Slovene – Hungarian bilingual area.

PREDGOVOR

Geslo »otroci so naše največje bogastvo« govori o tem, da naj bi otroci od tistega trenutka, ko se rodijo, imeli pomembno mesto pri soustvarjanju družbe. Vendar pa lahko vidimo, da z vidika upoštevanja mnenj otrok otroci prej predstavljajo posebno manjšino v družbi, za katero se mora zaradi nezrelosti in negotovosti zagotoviti posebno pravno varstvo. Zagotavljati se jim mora posebno varstvo, skrb in pomoč, da lahko prevzamejo odgovornosti v družbi. V Sloveniji pravice otrok ureja Ustava Republike Slovenije. Naša država je v korist otrokom naredila pomemben korak, ko je sprejela prvi mednarodnopravno zavezujoč akt, to je Konvencijo o otrokovih pravicah, ki zagotavlja otrokove pravice in jih obravnava kot subjekte, saj jim je s tem spremenila pravni položaj.

Otrokove pravice se morajo upoštevati v vseh institucijah, v vseh postopkih, v katerih so zajeti otroci, tako tudi pri celotnem izvajanju vzgojno-izobraževalnega dela v šoli. Izhajajoč iz tega mora delovati oz. funkcionirati tudi področje svetovalnega oz. socialnega dela v šoli, kjer se pojavljajo otroci kot soustvarjalci v izvirnih delovnih projektih pomoči. Še več, med drugim naj bi imela nalogo aktivnosti na področju osveščanja otrok o njihovih pravicah, o njihovem čim boljšem razumevanju in s tem posredno omogočanja lažjega prepoznavanja kršenja in neuresničevanja pravic.

Teoretični del svoje naloge sem podkrepila z raziskavo, kjer sem se v največji meri osredotočila na vprašanje uresničevanja oz. kršenja pravic otrok, ki živijo na narodnostno mešanem območju, kjer živi madžarska narodna manjšina. V nalogi sem zajela učence dveh dvojezičnih osnovnih šol in poskusila pridobiti sliko o tem, kako se zavedajo svojih pravic, ki jih po Konvenciji ZN o otrokovih pravicah imajo.

KAZALO DIPLOMSKE NALOGE

PREDGOVOR

KAZALO

1	TEORETIČNI UVOD	8
1.1	SLOVENIJA KOT SOCIALNA DRŽAVA	8
1.1.1	Socialne pravice kot temeljne človekove pravice in svoboščine.....	10
1.1.2.	Pravice narodnih oz. etničnih skupnosti kot temeljne pravice	12
1.1.3.	Ustavne določbe o pravicah otrok	13
1.2.	ZAKONSKA UREDITEV OTROKOVIH PRAVIC	14
1.2.1	Začetki uveljavljanja pravic otrok v družbi	16
1.2.2	Mednarodnopravna ureditev otrokovih pravic	18
1.2.3	Zakonska ureditev pravic otrok v Republiki Sloveniji	19
1.3.	SOCIALNO DELO Z OTROKI	20
1.3.1	Svetovalno delo v šoli.....	20
1.3.1.1	Temeljne funkcije svetovalne službe v šoli	24
1.3.2	Temeljna načela svetovalnega dela v šoli.....	25
1.3.3	Vloga socialnega delavca / delavke v šoli	28
1.3.4	Področja socialnega dela v šoli.....	30
2	OPREDELITEV PROBLEMA	32
3	METODOLOGIJA	34
3.1.	VRTA RAZISKAVE.....	34
3.2.	MERSKI INSTRUMENTI IN VIRI PODATKOV	34
3.3.	POPULACIJA IN VZORČENJE	35
3.4.	ZBIRANJE PODATKOV	35
3.5.	OBDELAVA IN ANALIZA PODATKOV	35
4	REZULTATI IN INTERPRETACIJA	36
4.1.	REZULTATI IN INTERPRETACIJA ANKETNIH VPRAŠALNIKOV	36
4.2.	POSTAVITEV HIPOTEZ	61

5	RAZPRAVA.....	64
6	SKLEPI.....	68
7	PREDLOGI.....	70
8	LITERATURA	71
9	POVZETEK.....	73
10	DODATEK	74
10.1.	Odgovori učencev na odprta vprašanja	74
10.2	Vprašalnik za učence	81

IZJAVA O AVTORSTVU

SEZNAM TABEL

Tabela 4.1.1.	Ali poznaš pravice otrok?	36
Tabela 4.1.2.	Kje si se seznanil z otrokovimi pravicami?	37
Tabela 4.1.3.	Navedi vsaj tri pravice, za katere meniš, da so najpomembnejše.....	38
Tabela 4.1.4.	Ali poznaš Konvencijo ZN o otrokovih pravicah, katere podpisnica je tudi Slovenija?	39
Tabela 4.1.5.	Po pomembnosti od 1 do 8 razvrsti pravice, ki jih navaja Konvencija ZN o otrokovih pravicah (začni s tebi najpomembnejšo pravico).....	40
Tabela 4.1.6.	Se ti zdi, da se ti otrokove pravice uresničujejo?.....	42
Tabela 4.1.7.	Ali si že kdaj občutil, da so ti bile pravice kršene?	43
Tabela 4.1.8.	Kako pogosto si do sedaj zaznal, da so ti bile pravice kršene?	43
Tabela 4.1.9.	Katere so tiste pravice, ki so ti bile, po tvojem mnenju, od sedaj največkrat kršene?	45
Tabela 4.1.10.	Na koga si se obrnil v primeru, ko si zaznal, da so ti bile pravice kršene?	45
Tabela 4.1.11.	Kdo je najpogostejši kršitelj tvojih pravic?	47
Tabela 4.1.12.	Ali se ti je že zgodilo, da nisi mogel izraziti svojih želja in	

mnenj ter si imel/a občutek, da te ne upoštevajo oz. jemljejo resno?.....	48
Tabela 4.1.13. Ali se ti je že zgodilo, da te je kdo izključil iz družbe zaradi tvojega izgleda, vere, barve kože, narodnosti ...?	49
Tabela 4.1.14. Ali se ti je že zgodilo, da te je kdo zmerjal zaradi uporabe tvojega maternega jezika?	50
Tabela 4.1.15. Ali se ti je že kdaj zgodilo, da si bil v situaciji, ko nisi smel uporabljati svojega maternega jezika?.....	51
Tabela 4.1.16. Kaj je po tvojem mnenju krivica?.....	52
Tabela 4.1.17. Se ti je krivica že kdaj zgodila?	53
Tabela 4.1.18. Ali ti je kdo pomagal v primeru, da se ti je zgodila krivica?.....	53
Tabela 4.1.19. Kdo je bil tisti, ki ti je pomagal v primeru, da se ti je zgodila krivica?.....	54
Tabela 4.1.20. Kako ti je pomagali tisti, na katerega si se obrnil/a v primeru, da se ti je zgodila krivica?	56
Tabela 4.1.21. Če se zavedaš svojih pravic, ali poznaš tudi tvoje dolžnosti?	56
Tabela 4.1.22. Kaj misliš, da so tvoje dolžnosti?	58
Tabela 4.1.23. Katera tvoja dolžnost se ti zdi najpomembnejša?	59
Tabela 4.1.24. Naštej tiste dolžnosti, za katere s prepričan, da jih izpolnjuješ	59
Tabela 4.2.1. H1: Med učenci DOŠ Dobrovnik in DOŠ Prosenjakovci obstajajo razlike glede poznavanja pravic otrok.....	61
Tabela 4.2.2. Hi-kvadrat poznavanja otrokovih pravic med učenci DOŠ Dobrovnik in DOŠ Prosenjakovci	61
Tabela 4.2.3. H2: Med učenci DOŠ Dobrovnik in DOŠ Prosenjakovci so razlike glede kršenja pravic otrok	62
Tabela 4.2.4. Hi- kvadrat občutka kršitve pravic med učenci DOŠ Dobrovnik in DOŠ Prosenjakovci	62
Tabela 4.2.5. H3: med učenci DOŠ Dobrovnik in DOŠ Prosenjakovci obstaja razlika glede tega, na koga so se obrnili v primeru, če so jim bile kršene pravice	63
Tabela 4.2.6. Hi-kvadrat, na koga so se obrnili učenci DOŠ Dobrovnik in DOŠ Prosenjakovci v primeru, ko so zaznali, da so jim bile pravice kršene	63

SEZNAM GRAFOV

Graf 4.1.1. Ali poznaš pravice otrok?	36
Graf 4.1.2. Kje si se seznanil z otrokovimi pravicami?	37
Graf 4.1.3. Ali poznaš Konvencijo ZN o otrokovih pravicah, katere podpisnica je tudi Slovenija?	40
Graf 4.1.4. Se ti zdi, da se ti otrokove pravice uresničujejo?	42
Graf 4.1.5. Ali si že kdaj občutil, da so ti bile pravice kršene?	43
Graf 4.1.6. Kako pogosto si do sedaj zaznal, da so ti bile pravice kršene?	44
Graf 4.1.7. Na koga si se obrnil v primeru, ko si zaznal, da so ti bile pravice kršene?	45
Graf 4.1.8. Kdo je najpogostejši kršitelj tvojih pravic?	47
Graf 4.1.9. Ali se ti je že zgodilo, da nisi mogel izraziti svojih želja in mnenj ter si imel/a občutek, da te ne upoštevajo oz. jemljejo resno?	48
Graf 4.1.10. Ali se ti je že zgodilo, da te je kdo izključil iz družbe zaradi tvojega izgleda, vere, barve kože, narodnosti ...?	49
Graf 4.1.11. Ali se ti je že zgodilo, da te je kdo zmerjal zaradi uporabe tvojega maternega jezika?	50
Graf 4.1.12. Ali se ti je že kdaj zgodilo, da si bil v situaciji, ko nisi smel uporabljati svojega maternega jezika?	51
Graf 4.1.13. Se ti je krivica že kdaj zgodila?	53
Graf 4.1.14. Ali ti je kdo pomagal v primeru, da se ti je zgodila krivica?	54
Graf 4.1.15. Kdo je bil tisti, ki ti je pomagal v primeru, da se ti je zgodila krivica?	55
Graf 4.1.16. Če se zavedaš svojih pravic, ali poznaš tudi tvoje dolžnosti?	57

1 TEORETIČNI UVOD

1.1 SLOVENIJA KOT SOCIALNA DRŽAVA

Ko država uresničuje kratkoročne in dolgoročne družbene in osebne socialne interese, jo lahko poimenujemo za socialno. Glede na ustavno določbo o socialni državi so zakonodajni in izvršilni organi dolžni voditi politiko na način, da se bodo ustvarili pogoji za uresničevanje in obenem varovanje socialnih potreb in interesov posameznikov in celotne družbe.

O socialni državi kot državi blaginje lahko govorimo po 2. svetovni vojni. Ramovš (1995: 61) pravi, da država blaginje pomeni kvalitativni premik od socialne države in da pomeni visok nivo zagotovljene socialne varnosti za celotno prebivalstvo. Po Ovsenikovi (1999: 47) je država blaginje tista, ki deluje predvsem na področju dejavnosti, ki so skupnega pomena za celotno družbo. Države so vsem prebivalcem začele zagotavljati določene storitve, ne le denarna nadomestila. Zagotavljale so nacionalni minimum zdravstvenih, socialnih, izobraževalnih in drugih storitev. Te storitve so postale socialna pravica državljanov. Izhodiščna figura države blaginje je tako državljan s priznanimi civilnimi, političnimi in socialnimi pravicami. Legitimizacijski princip je princip socialne pravičnosti, ki je razumljen kot pravična neenakost. Socialna pravičnost pomeni, da imajo vsi državljani dostop do neke dobrine oziroma storitve pod enakimi pogoji, lahko pa so teh dobrin in storitev deležni v večji ali manjši meri prispevkov. Instrument, s katerim država blaginje uresničuje svoje dolžnosti, so javne službe – zavodi, preko katerih zagotavljajo dobrine in storitve, ki se financirajo s sredstvi, pridobljenimi iz virov splošne obdavčitve.

Z družbenim razvojem dobiva pojmovanje socialnega tudi večje razsežnosti. V vse to sodi tudi skrb za ostanek in s tem povezane naloge države, ko je treba rešiti vsa vprašanja oskrbe in vzgoje ter izboljšanje socialnega položaja ljudi nasploh. Moderna država ne more več skrbeti le za obstanek, temveč tudi za razvoj (Šinkovec 1996: 147). Vendar pa kljub vsemu socialne države ne moremo obravnavati kot skrbniške države, ki bi bdela nad državljani in jim tako zmanjševala svobodo. Sicer pa država deluje skrbniško v primerih obveznega cepljenja

in drugih takih zdravniških pregledov. Socialna država človeka ne more spremeniti v objekt varovanja, saj individualno oz. posamično trpljenje zmanjšuje le pogojno.

Ustava Republike Slovenije kot temeljni in najvišji pravni akt ima klasično vsebino in ureja državno ureditev in človekove pravice in svoboščine. Prvo poglavje predstavljajo splošne določbe, ki so izhodišče za ostale določbe. V teh splošnih določbah ustave je navedeno, da je Republika Slovenija demokratična, decentralizirana republika, pravna in socialna država, da velja načelo samoodločbe, načelo ljudske in državne suverenosti, načelo delitve oblasti, načelo enotnosti države, načelo laičnosti ter da se varujejo človekove pravice in temeljne svoboščine in da je posebno varstvo namenjeno narodnim in drugim manjšinam.

Tudi nova Ustava Republike Slovenije (Ur. l. RS, št. 33/91), ki je temeljni interni pravni vir, določa socialni položaj človeka v državi in sicer v 2. členu, ki pravi, da je Slovenija pravna in socialna država. Načelo socialne države pomeni, da se zagotavlja materialna in socialna varnost državljanov. Država ima socialno varstveno vlogo in zagotavlja družbeno blagostanje. Taka država uresničuje kratkoročne in hkrati dolgoročne družbene in osebne socialne interese ter prek zakonodajnih in izvršilnih organov vodi tako politiko in sprejema tako zakonodajo, da bodo ustvarjeni pogoji za uresničevanje in varovanje socialnih interesov in potreb posameznikov in družbe same (Kalčič 1996: 32).

Socialna in pravna je tista država, ki svojim državljanom zagotavlja z ustavo zagotovljene pravice in svoboščine. Po Ustavi RS mora biti po 15., 22., in 23. členu vsakomur zagotovljeno sodno varstvo vseh pravic. Tudi temeljne človekove pravice, vključno s socialnimi pravicami ter pravicami narodnih oz. etničnih skupnosti, uživajo z ustavo določeno pravno varstvo, kar določa 15. člen ustave. Po ustavi je vsakomur zagotovljena pravica do pritožbe ali drugega pravnega sredstva proti odločbam sodišč in drugih, organov lokalnih skupnosti in nosilcev javnih pooblastil, s katerimi ti odločajo o njegovih pravicah, dolžnostih ali pravnih interesih.

Z ustavo (159. člen) je poleg rednega in ustavnega sodnega varstva pravic uvedena še posebna oblika neformalnega varstva, ki ga zagotavlja varuh človekovih pravic, to je ombudsman. Je poseben organ, čigar naloga je, da opozarja na kršitve človekovih pravic.

V zborniku Slovenija in Evropska konvencija o človekovih pravicah (1993: 61) je navedeno, da Slovenska ustava predpisuje oblikovanje varuha človekovih pravic kot nove institucije za neformalno varstvo človekovih pravic in svoboščin. Izvoli ga državni zbor in je pri opravljanju svojega dela povsem samostojen. Nadzira vsa razmerja med državnimi organi, lokalnimi skupnostmi in nosilci javnih pooblastil na eni strani ter državljani na drugi strani, ki se nanašajo na varstvo in uveljavljanje pravic v razmerju do teh organov. Poleg tega pa obravnava tudi širša vprašanja, ki so pomembna za varstvo človekovih pravic in svoboščin ter za pravno varstvo državljanov.

Ustava RS pravi po 160. členu pravi, da o kršitvah človekovih pravic in temeljnih svoboščin s posamičnimi akti, ima pristojnost odločati tudi Ustavno sodišče, v primeru če se vloži ustavna pritožba.

1.1.1 Socialne pravice kot temeljne človekove pravice in svoboščine

Kocjančič (1998: 106) pravi, da temeljne človekove pravice predstavljajo najpomembnejše izhodišče ustave. Da država varuje človekove pravice in svoboščine, je določeno že v splošnih določbah ustave. Iz teh pravic in svoboščin izhaja tudi ustavna opredelitev Slovenije kot demokratične, pravne in socialne države. Te pravice in svoboščine so izčrpno razčlenjene v drugem poglavju ustave.

V ustavi so v poglavje o temeljnih človekovih pravic in svoboščinah med drugim uvrščene socialne pravice, ki varujejo socialni položaj državljanov. Del socialnih pravic pa je naveden v tretjem delu ustave, kjer so navedena ekonomska in socialna razmerja. Razlika med temi je v tem, da pravice, ki so urejene v tretjem poglavju, ne uživajo takšnega pravnega varstva kot pravice v drugem poglavju.

Po Kocjančiču *et al.* (1998: 98) lahko pravico pojmuje kot pravno zavarovano upravičenje pravnega subjekta do določenega ravnanja. Po ustavi so temeljne pravice abstraktna upravičenja za konkretno vedenje in ravnanje ljudi in so usmerjena v zadovoljevanje njihovih potreb in interesov. Ustava določa (14. člen), da je vsakomur zagotovljena pravica do enakih človekovih pravic in temeljnih svoboščin, ne glede na narodnost, raso, spol, jezik, vero, politično in drugo prepričanje, gmotno stanje, rojstvo, izobrazbo, družbeni položaj in

katerokoli drugo osebno okoliščino. Temeljne človekove pravice se pri nas uresničujejo neposredno na podlagi ustave in so zagotovljene vsakomur enako, razveljavijo ali omejujejo se lahko le začasno, in sicer v primeru vojnega ali izrednega stanja. Kljub temu pa so nekatere pravice absolutno varovane, kar pomeni, da se jih ne sme razveljaviti niti začasno.

Pojem svoboščina se uporablja v filozofskem smislu in pomeni vrednoto človekove neomejenosti in prostosti do podrejanja in izkoriščanja (Pavčnik 1997: 55). Svoboščina je pravni status, ki ga človeku priznava pravni red zoper posege države v njegove temeljne vrednote, kot so življenje, osebna svoboda, dostojanstvo, zasebnost.

Svoboščine so ustavna upravičenja, na podlagi katerih državljan ohranja svojo individualnost, medtem ko pa so pravice upravičenja ustave, na podlagi katerih uveljavlja svojo družbenost. Pri svoboščinah gre za razmerje države do posameznika, pri pravicah pa za razmerje med posameznikom do države.

Glede na razne mednarodne pakte in konvencije, med katerimi izstopajo Splošna deklaracija človekovih pravic, Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah, Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah ter Evropska konvencija človekovih pravic, je človekove pravice, ki jih navaja Ustava RS (Ur. l. RS, št. 33/91), vsebinsko mogoče razvrstiti v naslednje skupine:

- osebne pravice in svoboščine,
- politične pravice in svoboščine,
- socialne in ekonomske pravice in svoboščine,
- kulturne pravice in pravice, ki izvirajo iz ustvarjalnih dejavnosti,
- pravice narodnih oziroma etničnih skupnosti.

V okviru socialnih in ekonomskih pravic je z ustavo RS zagotovljeno varstvo temeljnih socialnih pravic, tako rekoč varstvo socialnega položaja posameznika. Sem spadajo:

- pravica do socialne varnosti pod pogoji, določenimi z zakonom (50. člen, ki pravi, da imajo državljani pod pogoji, določenimi z zakonom, pravico do socialne varnosti; da država ureja obvezno zdravstveno, invalidsko, pokojninsko in drugo socialno zavarovanje ter skrbi za njihovo delovanje; da je vojnim veteranom ter žrtvam vojnega nasilja zagotovljeno posebno varstvo v skladu z zakonom);

- pravice do zdravstvenega varstva (51. člen);
- pravice invalidov, sem spadajo tudi otroci s telesnimi in duševnimi motnjami (52. člen);
- varstvo zakonske zveze in družine (53. člen);
- pravice in dolžnosti staršev do svojih otrok (54. člen);
- svobodno odločanje o rojstvu otrok (55. člen);
- pravice otrok do posebnega varstva in skrbi (56. člen).

S pojmom socialne države so povezane še zlasti naslednje ustavne določbe, ki jih mora urediti naša država :

- lastninska pravica (67. člen),
- izobrazba in šolanje (57. člen),
- pravica do zbiranja in združevanja (42. člen),
- svoboda gibanja (32. člen),
- pravica do osebnega dostojanstva in varnosti (34. člen),
- pravica do zdravega življenjskega okolja (72. člen) in druge.

1.1.2 Pravice narodnih oz. etničnih skupnosti kot temeljne človekove pravice

Tudi pravice narodnih oz. etničnih skupnosti so po Ustavi RS opredeljene kot človekove pravice in temeljne svoboščine. Tako ima vsakdo po 61. členu ustave pravico, da svobodno izraža pripadnost k svojemu narodu ali narodni skupnosti, da goji in izraža svojo kulturo in uporablja svoj jezik in pisavo.

Po 64. členu Ustave RS imata avtohtoni italijanski in madžarski narodni skupnosti pravico, da uporabljata svoje narodne simbole in da za ohranjanje svoje narodne identitete ustanavljata organizacije, razvijata gospodarske, kulturne in znanstveno raziskovalne dejavnosti na področju javnega obveščanja. V skladu z zakonom imata tudi zagotovljeno pravico do vzgoje in izobraževanja v svojem jeziku ter do oblikovanja in razvijanja te vzgoje in izobraževanja. Ustava opredeljuje tudi, da na območjih, kjer skupnosti živita, njuni pripadniki za uresničevanje svojih pravic ustanovita svoji samoupravni skupnosti, ki sta neposredno zastopani v predstavniških organih lokalne samouprave in državnega zbora. Zakon ureja tudi

položaj in način uresničevanja pravic madžarske oz. italijanske skupnosti na območjih, kjer živita, ter tudi tiste pravice, ki jih pripadniki teh narodnih skupnosti uresničujejo tudi zunaj teh območij. Pravice obeh narodnih skupnosti in njunih pripadnikov so z ustavo zagotovljene ne glede na število pripadnikov teh skupnosti. Noben zakon, drug predpisi in splošni akti, ki zadevajo uresničevanje v ustavi določenih pravic in položaja zgolj narodnih skupnosti, ne morejo biti sprejeti brez soglasja predstavnikov narodnih skupnosti.

1.1.3 Ustavne določbe o pravicah otrok

Otrokove pravice so v Ustavi Republike Slovenije (Ur. l. RS, št. 33/91) obravnavane kot temeljne človekove pravice in svoboščine. Položaj otrok in njihove pravice so urejene v 52., 53., 54. in 56. členu ustave, v poglavju o temeljnih človekovih pravicah in svoboščinah, ki se uresničujejo neposredno na njeni podlagi.

Pravice invalidov in njihovo varstvo je urejeno v 52. členu ustave. Ta ustavna določba posebej izpostavlja pravice otrok, ki imajo motnje v telesnem in duševnem razvoju in se jim zagotavlja izobraževanje ter usposabljanje za dejavno življenje in delo. To se jim finančno zagotavlja iz javnih sredstev.

53. člen ustave ureja zakonsko zvezo ter družino, kjer določa, da država varuje družino, materinstvo, očetovstvo, otroke in ustvarja za to varstvo potrebne razmere.

Pravico in dolžnost za vzgojo, izobraževanje in vzdrževanje otrok narekuje ustava otrokovim staršem, ki se jim ta pravica lahko omeji zaradi varovanja otrokovih koristi, ki jih določa zakon.

Ustava v 54.členu posebej izpostavlja enake pravice vseh otrok, ne glede na to, če so rojeni znotraj ali izven zakonske zveze.

56. člen Ustave RS posebej določa otrokov položaj v razmerju do drugih in do države. Ustava v tem členu določa, da otroci uživajo posebno varstvo in skrb. To varstvo se nanaša na obveznost države, da ščiti otroke oziroma posebej skrbi zanje na vseh področjih, kjer so nemočni. Poudarjajo se predvsem varstvo pred gospodarskim, telesnim, duševnim in drugim

izkoriščanjem in zlorabljanjem. Druga skupina otrok, ki jim ustava zagotavlja posebno varstvo, pa so otroci in mladoletniki, za katere starši ne skrbijo, nimajo staršev ali pa so brez ustrezne družinske oskrbe. Pomembna ustavna novost v okviru položaja otrok pa je, da otrok uživa vse človekove pravice in svoboščine v skladu s svojo starostjo. Otroci torej niso upravičeni le do tistih človekovih pravic, ki jih ne morejo uresničevati zaradi mladoletnosti.

1.2 ZAKONSKA UREDITEV OTROKOVIH PRAVIC

Otrok je po Konvenciji o otrokovih pravicah (Ur. l. SFRJ, št. 15/90) vsaka oseba, ki še ni dopolnila osemnajst let. Otroštvo pokriva razdobje otroštva in tako imenovanega starejšega otroštva ali mladoletnosti, kadar posameznik še ne uživa statusa polnoletne osebe. Otroštvo je obdobje, v katero se otrok rodi. Pravice otrok je treba še posebej zaščititi, saj mladi ne znajo vedno sami poskrbeti zase. V družbi so manjšina, ki je zaradi svoje nezrelosti in občutljivosti najbolj upravičeni do posebnega pravnega varstva (Klopčič 1992: 43).

Gibanja za otrokove pravice so se v različnih oblikah aktivno začele izvajati v začetkih šestdesetih let. S tem se je začel oblikovati pravni položaj otroka. V tem času so zdravniki in strokovnjaki začeli odkrivati različne oblike trpinčenja in diskriminacije otrok, in sicer na področju države, družbe in družine. Načelo nediskriminacije je še posebej pomembno načelo, ki zagotavlja uživanje splošnih človekovih pravic in je zelo pomembno pri zagotovitvi pravnega varstva otrok, saj se ti niso sposobni učinkovito upreti temu. Odrasli so poskusili zavarovati otroka pred izkoriščanjem in tako se je zakonodaja začela najprej oblikovati na delovno pravem področju ter se nadalje razširila na zdravstvo, šolstvo, socialo in družino. Spoznali so, da je treba pravice otrok uresničiti na nov in močnejši način. Rezultat teh gibanj je bila Deklaracija OZN o otrokovih pravicah, ki jo je sprejela Generalna skupščina OZN 20. novembra 1959 in je veljala vse do sprejetja Konvencije o otrokovih pravicah, to je do leta 1989.

Po Šelihovi (1992: 21) je šlo je za spremembo pravnega in družbenega položaja otroka, in sicer za zahtevo, da naj je otrok obravnavan kot subjekt pravic in ne kot objekt. Na te zahteve je vplivalo tudi dejstvo, da so pravice staršev tem večje, čim manjši je otrok in se interesi

staršev in otroka velikokrat razlikujejo. Prav zaradi tega se je zahteval takšen mehanizem, ki upošteva otrokovo stališče enako kot roditeljevo.

Zagovorniki otrokovih pravic so zahtevali, naj odrasli upoštevajo otroka kot osebo z lastnimi pravicami. Spoznanje, da je tudi otrok oseba z lastnimi pravicami in odgovornostmi, je bilo že dalj časa del pravne usmerjenosti. Na številnih pravnih področjih je bil pravni položaj otroka določen na način, da se je v njem zaznal deloma zaščitniški odnos države do otroka, deloma kot odnos do objekta in deloma odnos, ki je otroka štel za subjekta odgovornosti in tudi pravic, to je izrekanje posebnih kazni mladoletnikom, sklenitev zakonske zveze (Šelih 1992: 24). Pravni položaj otroka naj bi bil načeloma enak položaju drugih subjektov, s tem da naj bi se upoštevala otrokova sposobnost in posebnost.

Pravni sistemi so pojmovali otroštvo kot posebno pravno kategorijo, v okviru katere so bile otrokom nekatere pravice omejene ali niso bile zagotovljene.

Pri spremembi pravnega položaja otroka ima nedvomno veliko vlogo Konvencija o otrokovih pravicah (Ur. l. SFRJ, št. 15/90), prvi mednarodnopravni zavezujoči pravni akt na področju otrokovih pravic, ki zagotavlja otroku kot subjektu vse temeljne pravice in zavezuje države podpisnice, da v konvenciji opredeljene pravice zagotavljajo brez razlikovanja. Konvencija obravnava otroka kot subjekt pravic, torej kot osebo z njej lastnimi pravicami in dolžnostmi.

Otroci so pri uveljavljanju svojih pravic odvisni od staršev, družbe in države. Otrokom je potrebno zaradi njihove odvisnosti zagotoviti posebne pravice, ki omogočajo uživanje temeljnih pravic, kot so pravica do življenja, ugodnih življenjskih pogojev, izobrazbe in osebnostnega razvoja.

Pravno izoblikovanje otrokovih pravic na notranji in mednarodni ravni je rezultat spreminjajočega se pojmovanja otroka, ki ni več le last družine, ampak sta država in družba soodgovorni za upoštevanje njegovega največjega interesa, tudi če ga otrok sam v danem primeru ne zna uveljaviti ali izraziti. Nova paradigma postavlja otrokovo blaginjo pred vse druge vrednote.

Tudi v Republiki Sloveniji so urejeni splošni pogoji za zagotovitev otrokovih pravic, in sicer so to: pravna država, socialna država, demokratični pluralizem, parlamentarna demokracija ter institut varuha človekovih pravic. Ustava obravnava otrokov položaj in njegove pravice v poglavju o človekovih pravicah in temeljnih svoboščinah, ki se uresničujejo neposredno na podlagi ustave, in sicer so omenjene v 52., 53., 54. in 56. členu, kjer pravice niso v popolni korelaciji z pravicami in dolžnostmi staršev iz 54. člena, pač pa so opredeljene na splošno in so pod močnejšim varstvom države. Z ustavno določbo 56. člena ustave je otroku tudi v Sloveniji priznan položaj subjekta, ki je sicer omejen s starostjo in zrelostjo otroka (Šelih 1992: 13).

Pri določitvi pravice otroka v Ustavi Republike Slovenije se upošteva Konvencija o otrokovih pravicah, ki je ratificirana mednarodna pogodba in se po 8. členu Ustave RS uporablja neposredno.

1.2.1 Začetki uveljavljanja pravic otrok v družbi

Življenje otrok v naši družbi se je začelo spreminjati z industrijsko revolucijo, ki je s seboj prinesla industrijsko družbo, tržno gospodarstvo, preseljevanje s podeželja v mesta, proletarizacijo prebivalstva, ekspanzijo plačane storitve in tudi ločitev dela in družine. Te spremembe so zaznale tudi družine. Pomembna sprememba se je zgodila pri strukturi, pojavila se je namreč nuklearna družina. Na novo so nastali tudi socialni podsistemi, ki jih je zagotavljala država, kot so šolstvo, zdravstvo, socialno varstvo itd.

Po Klopčiču (1992: 44) sega zgodovinski vidik otrokovih pravic daleč v preteklost, in sicer v sužnjeposestniško grško in rimsko družbo, ki sta jo označevali kot *patris potestas*. Med tem in današnjim obdobjem, ko se otroku priznavajo in jamčijo vse temeljne pravice kot subjektu, se je zvrstilo kar nekaj obdobj. Vsako obdobje je imelo svoj način pristopa do otroka.

Različnim ukrepom varstva otrok v srednjem veku je komaj v 19. stoletju sledila prva resnična otroško-varstvena zakonodaja v Angliji. Ta je prepovedovala otroško delo. Od uveljavitve delovnovarstvene zakonodaje v korist otrokom se je pojavilo več različnih zakonodaj, ki so varovale otroka. Do druge polovice prejšnjega stoletja so zakonodaje obsegale skoraj vsa področja, kjer se je lahko otrok pojavljal kot objekt varstva.

V evropskem pravnem prostoru so se izoblikovali različni ukrepi države za zavarovanje otroka, ki so temeljili na »najboljšem interesu otroka«. V drugi polovici devetnajstega in prvi polovici dvajsetega stoletja so pravni sistemi izoblikovali varstveno zakonodajo za otroke na različnih področjih.

Deklaracija Lige narodov o otrokovih pravicah, sprejeta leta 1924 v Ženevi, je bil prvi mednarodni akt na področju varstva pravic otrok in je določala temeljne potrebe otrok in jih dopolnjevala s pravicami otroka. Ta deklaracija je odražala takratno zasnovo varstva človekovih pravic, ki je poudarjala moč države nasproti posamezniku in je prva izražala oblikovanje mednarodnopravnega varstva otrokovih pravic. Tej deklaraciji sta sledili Deklaracija OZN o otrokovih pravicah (RES 1386 (XIV)), ki je bila sprejeta 20. novembra 1959, ter Konvencija OZN o otrokovih pravicah (Ur.l. SFRJ, št. 15/90), sprejeta leta 1989. Stališča pravne teorije o otrokovih pravicah do sprejetja konvencije niso bila povsem jasna in določna. Oba dokumenta OZN izhajata iz temeljnih potreb, ki jih navaja že Ženevska deklaracija. Glavni namen vseh treh dokumentov je pomoč otroku, skrb za zadovoljitev njegovih temeljnih potreb in zavest o tem, da srečen otrok pomeni dobrobit celotnega človeštva (Klopčič 1992: 44). Izhodiščna točka vseh treh pa je prepoved diskriminacije otroka, vendar pa deklaracija iz leta 1924 ni narekovala prepovedi diskriminacije glede na spol otroka. Oba dokumenta OZN sta odraz novega pristopa v sistemu varstva človekovih pravic – to je izključitev možnosti diskriminacije. Od sprejetja deklaracije iz leta 1954 pa do konvencije se je izoblikovala potreba po izrecni prepovedi diskriminacije glede na narodnost, etnično ali družbeno poreklo. To je konvencija tudi priznala. Konvencija ZN o otrokovih pravicah je tudi prva, ki je otroka priznala kot subjekt pravic in dolžnosti.

Sistem mednarodnopravnega varstva človekovih pravic se je postopoma razvijal in dopolnjeval. V sklopu človekovih pravic se je izoblikovalo varstvo otrokovih pravic, ki je z mednarodnopravnim obvezujočim pravnim aktom, torej s Konvencijo ZN o otrokovih pravicah tudi zavarovan. Klopčič (1992:50) pravi, da so se otrokove pravice tako prebile iz sfere pravno neobvezne deklaracije v konvencijo, ki pa svojim državam podpisnicam nalaga dolžnost oblikovanja notranje zakonodaje v skladu s tem aktom.

1.2.2 Mednarodnopravna ureditev otrokovih pravic

Poleg Ustave Republike Slovenije kot temeljnega in najvišjega pravnega akta, ki ureja pravni položaj otroka, Slovenijo obvezuje vrsta mednarodnih pogodb, ki se nanašajo na urejanje otrokovega pravnega položaja in njegovih pravic. Med najpomembnejše sodi Konvencija Združenih narodov o otrokovih pravicah, ki je temeljna in do zdaj najširše podprta mednarodna pogodba za večjo skrb, blaginjo in pomoč otrokom.

Konvencija ZN o otrokovih pravicah (Ur. l. SFRJ, št. 15/90) je najpopolnejša izjava otrokovih pravic doslej. Obvezuje države podpisnice, da svojo zakonodajo oblikujejo v skladu s tem pravnim aktom. Tudi Sloveniji kot državi podpisnici se nalaga ta dolžnost. Je prvi mednarodnopravno zavezujoči pravni akt, ki je spremenil pravni položaj otroka, saj ga obravnava kot osebo z njegovimi lastnimi pravicami in dolžnostmi.

Sestavljena je iz 54 členov in zajema naslednja področja otrokovih pravic:

- osebnostni status (državljanstvo, ime),
- neodtujljive pravice (do življenja, do prostosti in osebne nedotakljivosti, spoštovanja, dostojanstva in nediskriminacije),
- civilne in politične pravice (do združevanja, zbiranja, izražanja mnenj, do svobodne misli, vesti in veroizpovedi, dostopa do informacij),
- ekonomske, socialne in kulturne pravice (do izobraževanja, informiranja, socialnega in zdravstvenega varstva, do posebne pomoči prizadetim otrokom).

Pravice, ki jih navaja Konvencija ZN o otrokovih pravicah, se lahko okvirno razdelijo v tri skupine, to so: skrbstvo, varovanje in udeležba.

Skrbstvo – sem spadajo vse pravice do posredovanja, sprejemanja in dostopa do določenih stvari in storitev, to so ime, državljanstvo, zdravstveno varstvo, izobraževanje, počitek in igra, skrb za otroke s posebnimi potrebami in otroke brez staršev.

Varovanje – to so pravice do zaščite pred zlonamernim ravnanjem in delovanjem, in sicer pred ločitvijo staršev, sodelovanje v oboroženih spopadih, ekonomsko ali spolno izkoriščanje, fizična ali psihična zloraba.

Udeležba – sem sodijo pravice otroka do sodelovanja pri vseh odločitvah, ki se tičejo njegovega življenja. Otrok naj bi imel tudi vedno večje možnosti pri sodelovanju v delovanju družbe, to so svoboda govora, svoboda do lastnega mnenja, kulture, veroizpovedi in jezika.

Po Unicefovi publikaciji (1993: 20) konvencija določa splošne pravne norme za varstvo otrok pred zapostavljanjem, zlorabo in izkoriščanjem ter skrbi za zagotavljanje otrokom temeljnih človekovih pravic, vključno z obstankom, razvojem in enakopravnim sodelovanjem v družbenih, kulturnih, vzgojno-izobraževalnih in drugih prizadevanjih, ki so potrebna za njihov osebni blagor in razvoj. Povsem pomembno vodilo oziroma načelo skozi vso konvencijo je »najboljši interes otroka«, to pomeni, da so v konvenciji koristi otroka postale temeljno vodilo, ki ga morajo spoštovati vse države pri sprejemanju odločitev, povezanih z otroki. Konvencija, v nasprotju s pravno neobvezno deklaracijo, države podpisnice obvezuje, da svojo zakonodajo oblikujejo v skladu s tem pravnim aktom. Tudi Sloveniji kot državi podpisnici se nalaga ta dolžnost.

1.2.3 Zakonska ureditev otrokovih pravic v Sloveniji

V Sloveniji med najpomembnejše zakone, ki urejajo in uresničujejo otrokove pravice, lahko štejemo Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (Ur. l. RS, št. 64/04), Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih (Ur. l. RS, št. 110/06), Zakon o osnovni šoli (Ur.l. RS, št. 12/96, 33/97, 59/2001), Zakon o vrtcih (Ur. l. RS, št.100/05), Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (Ur.l. RS, št. 3/07) in ostale zakone, kot so Zakon o socialnem varstvu (Ur. l. RS, št. 113/07), Zakon o zdravstvene varstvu in zdravstvenem zavarovanju (Ur. l. RS, št. 112/07), Zakon o azilu (Ur. l. RS, št. 61/99). Otrokove pravice poleg zakonov urejajo tudi drugi pravni akti o pravicah otrok.

1.3 SOCIALNO DELO Z OTROKI

Pavlovič (1990:13) pravi, da sodobne družbe v otrocih prepoznavajo posebno družbeno skupino, ki ji gre zaradi otrokovih očitnih ali manj očitnih značilnosti, pa tudi zaradi dejstva, da otroci pomenijo prihodnost vsake družbe, tudi posebno skrb in varstvo.

Socialno delo je socialnodelavska pomoč, kjer socialni delavec prevzema svoj specifičen delež v procesu pomoči za reševanje kompleksnih problemov. Predmet socialnega dela je pomoč in iskanje rešitev za kompleksne socialne probleme ljudi skupaj z njimi. Ključni pojmi so pomoč, reševanje problema, iskanje novih rešitev preko socialno delavskega delovnega odnosa in tako, da se mobilizira moč ljudi. Kot pravi Lussi (1991 v: Gabi Čačinovič Vogrinčič 2006:18–19), gre v osnovi vedno za projekt sodelovanja, ki se ustvari na sporazumevanju, dogovarjanju in skupnem iskanju rešitev, da bi udeleženci v problemu postali udeleženci v rešitvi.

1.3.1 Svetovalno delo v šoli

Po Resmanu (1999: 19) predstavlja svetovalno delo v osnovnih šolah poseben sistem svetovalnega dela, saj je namenjen otrokom in mladini. Lahko rečemo, da je danes neločljiv del šole in šolskega sistema. To delo je namenjeno izboljševanju in poglobljanju vzgojno-izobraževalnega dela ter skrbi za celovitejši razvoj otrok in odraščajoče mladine. Usmerjeno je v otroka in v njegov osebni razvoj, socializacijo in šolsko delo. Pri usmerjenosti v otroka izpostavljam osredotočanje dela na optimalni razvoj otroka ne glede na spol, socialno in kulturno poreklo, veroizpoved, narodno pripadnost, kot navajajo Programske smernice za svetovalno službo v osnovni šoli (1999), ki določajo in opisujejo cilje ter temeljne naloge šolske svetovalne službe in po katerem mora funkcionirati vsaka šolska svetovalna služba. Pri delu z otroki je prav tako vodilo svetovalnega delavca etični kodeks svetovalnih delavcev. Šolska svetovalna služba temelji na delu, ki vedno upošteva otrokovo korist in na podlagi katerega opravlja vso svoje delo. Ob tem je pomembno navesti Konvencijo o otrokovih pravicah, ki najpodrobneje opredeljuje otrokove pravice, ki jih upošteva tudi šola, šolski uslužbenci, torej šolska svetovalna služba.

Strinjam se s Pedičkom (1967: 12), ki pravi, da je šolsko svetovalno delo gotovo ena najbolj edukacijsko svetlih in uspešnih novosti v našem šolskem sistemu od prvih začetkov v šestdesetih letih in do danes.

»Šolsko svetovanje kot posebna, relativno samostojna disciplina s svojo teorijo, filozofijo, predmetom raziskovanja in logiko razvoja mora svoje delo in teorijo temeljiti na strokovnih temeljih in spoznanjih pedagogike, psihologije, sociologije, socialnih in drugih znanosti in se napajati in razvijati tudi iz sebe«. (Resman 1999: 64) Šolsko svetovalno delo je tako rekoč interdisciplinarno zasnovano strokovno delo, ki ga opravljajo šolski psiholog, pedagog in socialni delavec. Vsi ti strokovni delavci so usposobljeni, da opravljajo to nalogo.

Šolska svetovalna služba je v Programskih smernicah za svetovalno delo v osnovni šoli (1999) opredeljena kot tisto posebno mesto pomoči in sodelovanja v šoli, kjer se vsakokrat mobilizirajo strokovne in človeške moči za pomoč in podporo učencem, s ciljem da se vsakokrat znova zagotovi optimalne pogoje za njihovo napredovanje v razvoju in učenju. Programske smernice imajo vlogo, da svetovalnim delavcem šole prinašajo koncept šolskega svetovalnega dela. Naloga vsakega svetovalnega delavca je, da glede na posebnosti ter vsakokratne potrebe šole in vseh udeležениh v vzgojno-izobraževalnem delu, s pomočjo programskih smernic v skladu s svojo strokovno usposobljenostjo vsakokrat izbere in opredeli svoj posebni strokovni delež svetovalne službe v šoli.

Kot temeljni cilj šolskega svetovalnega dela se prav tako po Programskih smernicah (1999) navaja sodelovanje svetovalne službe pri vzpostavljanju in vzdrževanju pogojev za optimalni razvoj vsakega učenca v šoli. To pomeni, da imajo vsi otroci, ne glede na individualne ali skupinske razlike, pravico do enakih možnosti za optimalno napredovanje v vzgoji in izobraževanju. Svetovalno delo nudi pomoč posameznikom in skupinam ter sodeluje pri načrtovanju, izvedbi in evalvaciji vsakdanjega vzgojno-izobraževalnega dela in s tem prispeva k uspešnosti posameznikov in skupin. Tako glede na temeljni cilj delo svetovalne službe temelji na posebni skrbi za otroka, pri sprejemu, uvajanju in prehajanju otrok v času izobraževanja. Upoštevati mora tudi splošne značilnosti razvoja in učenja otrok, ugotavlja in upošteva posebnosti otrok v telesnem, duševnem in socialnem razvoju. Pri tem upošteva tudi otrokovo socialno okolje, iz katerega ta izhaja, in splošne značilnosti šole. Svetovalna služba ugotavlja tudi značilnosti in možnosti vsakdanjega šolskega življenja in dela v šoli, tako rekoč

vzgojno-izobraževalnega dela z učenci, to je v oddelčni skupnosti, interesnih dejavnostih ipd., pri pouku in tudi zunaj pouka.

Osnovne vrste dejavnosti svetovalne službe, s katerimi se vključuje v reševanje problemov oz. pedagoških, psiholoških in socialnih vprašanj, so:

- dejavnost pomoči, ki obsegajo najrazličnejše neposredne oblike dajanja pomoči posamezniku ali skupini, prav tako pa tudi posredne strokovne aktivnosti, ki so potrebne znotraj ali zunaj šole;
- razvojne in preventivne dejavnosti, ki so del razvojnih nalog šole kot ustanove. Različne preventivne oblike dela so del razvojnih nalog, te se usmerjajo tudi na odstranjevanje ovir in vzpostavljanje ustreznih pogojev v vzgojno-izobraževalnem okolju;
- dejavnosti načrtovanja in evalvacije, ki zaradi prispevka svetovalne službe pri reševanju individualnih, skupinskih in drugih kompleksnih problemov predstavljajo bistven pogoj za kakovostno opravljeno delo in ustvarjalni razvoj svetovalne službe in šole v celoti.

Šolsko svetovanje je del šolskega sistema, ki s svojo dejavnostjo pomaga in usmerja pri šolskih procesih, pri delu s posameznimi strukturami in posamezniki znotraj šole (učenci, učitelji, ravnatelj, starši učencev). Socialna delavka v šoli ima več vlog, in sicer nekatere vloge predstavljajo delo z učenci in njihovimi družinami, druga vrsta vlog pa se nanaša na delo s šolskim osebjem znotraj šolskega sistema. Pri tem je pomembno omeniti, da se mora osredotočati na vzpostavljanje delovnega odnosa z vsemi udeleženi v šoli.

Svetovalna služba je tisto posebno mesto pomoči in sodelovanja v šoli, na katerem se vsakokrat mobilizirajo strokovne in človeške moči v podporo posamezniku, na katerem se raziskuje in odloča o novih rešitvah. Pri tem je naloga jasna: zagotoviti optimalne možnosti za soustvarjanje dobrih rešitev (Čačinovič Vogrinčič, Mešl 2004 v: Mešl 2005: 15). Svetovalni delavec skupaj z vsemi udeleženci v problemu začne socialnodelavski projekt za rešitve ali dogovore in pogajanja, ki pelje do rešitve. Prav pri udeleženiosti oseb, ki se jih tiče problem in njegovo reševanje, ne smemo izpustiti dejstva, da ima otrok po Konvenciji ZN o otrokovih pravicah (Ur.l. SFRJ, št. 15/90) pravico biti udeležen pri odločanju o stvareh, ki se ga tičejo in ko se odločamo oz. delujemo v otrokovem najboljšem interesu.

Socialnodelavska definicija problema je, kot pravi G. Čačinovič Vogrinčič (2006: 7-24), možna šele, ko jo svetovalni delavec v prvih strokovnih korakih delovnega odnosa izdela skupaj z vsemi udeleženi v problemu. Pri tem vedno upošteva in brezpogojno spoštuje edinstvenost vsakega klienta in kontekst njegovega življenja. Socialna delavka prav tako spoštuje osebno rešitev klienta in vzdrževanje njegove resničnosti kot sredstvo za krepitev njene ali njegove integritete in sveta, kot ga pozna. Pri tem je pomembno, da se rešuje problem tukaj in sedaj. Naloga socialne delavke, da se loti problema v sedanjosti, v sedanjosti in za sedanjost se definirajo problemi in iščejo rešitve, v sedanjosti lahko načrtujemo prihodnost. Prav tako G. Čačinovič Vogrinčič (2006: 17) pravi, da delovni odnos uporabnike in socialne delavce oz socialne delavke definira kot sodelavce v skupnem projektu, ki imajo nalogo, da soustvarijo deleže v rešitvi. Omogoča, da se ustvarjanje rešitev za kompleksne probleme oseb zastavi kot izvirni delovni projekt. Elementi delovnega odnosa, ki so dogovor o sodelovanju, instrumentalna definicija problema po Lussiju (1991) in soustvarjanje rešitev, osebno vodenje (Bouwkamp, de Vries 1995), perspektiva moči (D.Sallebey 1997), etika udeležnosti (Lynn Hoffman 1994), ravnanje s sedanjostjo (T.Andersen 1994) ter znanje za ravnanje (Rosenfeld 1993, Čačinovič Vogrinčič 2002) se pojavijo tudi skozi delo šolske svetovane službe.

Pri svetovalnem delu v šoli je po G. Čačinovič Vogrinčič (2002 v: Mešl 2005: 16) prva naloga svetovalnega delavca, da vzpostavi delovni odnos z učencem, s starši in z učitelji. Delovni odnos z uporabnikom naj bo spoštljiv, a tudi spoštljiv in neformalen. Pri tem se mora pozornost osredotočiti tudi na to, da je dostopen ter da neguje ozračje vsakdanjosti (Flaker 2003: 54). To je nadvse pomembno za otroka, ki je obravnavan, prav tako pa za vse druge udeležene v pogovoru oz. pri reševanju problema, saj so to pogoji za dobro sodelovanje, za produktivno reševanje nastale situacije, problema.

Sleherna socialna delavka naj bi ob opravljanju svojega dela upoštevala metodična načela systemskega nauka o socialnem delu po Lussiju. Načela odgovorijo na vprašanje, kako vzpostaviti sistem, ki že pomeni intervencijo, v odnose, v psihosocialni prostor. So osnova za dobro instrumentalno definicijo problema in graditev socialno-delavskega odnosa, kjer se zavedamo enakopravnega odnosa med socialno delavko in drugimi udeleženi v problemu in iskanju rešitev problema, to je v tem primeru učenci oz. učenke, in kjer skozi proces pomoči dodajamo otroku moč ter po Sallebey (1997: 3 v: Čačinovič Vogrinčič 2006: 20)

pomagamo odkriti, urediti, raziskati in izkoristiti klientove vire in moči, v tem primeru moči in vire učencev in učenk. In sicer so to po Lussiju (1991, v: Čačinovič Vogrinčič 2006: 49–51) načelo vsestranske koristnosti, načelo interpozicije, načelo kontakta, načelo instrumentalne definicije problema, socialno ekološko načelo, načelo kontakta, načelo instrumentalne definicije problema, načelo pogajanja, načelo sodelovanja ter načelo odpiranja problema.

Svetovanje otrokom in mladim predstavlja poseben sistem svetovanja, saj »... je usmerjeno v otroka oz. učenca, njegovo socializacijo osebni razvoj in šolsko delo«. (Resman:1999: 19) Prav tako po M. Resmanu (op. cit.: 19) je predmet in cilj svetovalnega dela učenec, ki se bo sam znal soočiti s svojimi osebnimi, z učnimi in s socialnimi situacijami in problemi. Šolsko svetovalno delo mora otroka usposobiti tudi za življenje in delo v družbeni skupnosti, mora ga usposobiti, da se bo v svetu znašel, da bo kritičen do okolja in sebe, da si bo postavil vizijo svojega življenja.

1.3.1.1 Temeljne funkcije svetovalne službe v šoli

Po programskih smernicah za svetovalne delavce v osnovni šoli (1999) je šolska svetovalna služba tisto posebno mesto v šoli, kjer se vzpostavlja svetovalni odnos z vsemi udeleženi v šoli. Temeljne funkcije svetovalne službe, ki so svetovanje, posvetovanje, koordinacija, opravlja na način tega posebnega odnosa. V šoli se na svoj način preko svetovalnega odnosa vključuje v procese dogovarjanja, sodelovanja, povezovanja in pobude. Preko svetovalnega odnosa si vedno znova prizadeva za jasno in strokovno opredelitev problema, prav tako za prepoznavanje in ustvarjalno kritično preseganje različnih konfliktnosti vseh udeleženi v projektu pomoči ali sodelovanja za vzpostavljanje dogovorov in sporazumov, ki temeljijo na razvidnosti mej, vlog in odgovornosti.

Svetovanje lahko definiramo kot najbolj pogosto obliko pomoči učencem posameznikom, skupinam ali oddelkom. Je dejavnost, ki se izvaja skupaj s posameznimi učenci, z manjšimi skupinami učencev, večjimi skupinami učencev in oddelki. Sem se šteje vsa pomoč, ki je usmerjena v reševanje problemov, s katerimi se otroci obračajo neposredno svetovalnega delavca. Učenci so pri izvedbi svetovanja neposredno udeleženi in sicer pri definiranju ciljev,

nalog rasti in razvoja ter premagovanja različnih vprašanj, to je šolskih, poklicnih, širših in dela učencev.

Pri posvetovanju se sodeluje s starši, z učitelji, vodstvom šole in drugimi osebami, ki vplivajo na učenca. Delo svetovalnega delavca pri tem je, da se z navedenimi osebami posvetuje, pomaga reševati probleme in iskati odgovore na vprašanja. Svetovalni delavec oz. delavka je tem osebam v pomoč pri usvajanju znanj, posameznih veščin in sposobnosti, spoznavanja učencev, objektivnem ocenjevanju dela posameznikov, vzgojnih skupin ali oddelčnih skupnosti, pri vodenju učnega procesa, sodelovanju s starši in z drugimi.

Koordinacija pomeni vodenje in upravljanje posameznih aktivnosti, ki so vezani na rast, razvoj, življenje in delo otrok. Poudarja pomen svetovalnega delavca oz. delavke kot pobudnika sprememb, ta pa je implicirana v zahtevi, da se mora zaradi normalnega razvoja otroka spreminjati oz. prilagajati tudi socialno okolje.

1.3.2 Temeljna načela svetovalnega dela v šoli

Temeljna naloga svetovalnega dela, ki opravlja interdisciplinarno zasnovano strokovno delo v šoli po Programskih smernicah svetovalne službe v osnovni šoli (1999: 7), je, da se na podlagi svojega posebnega strokovnega znanja preko svetovalnega odnosa in na strokovno avtonomni način vključuje v kompleksno reševanje pedagoških, psiholoških in socialnih vprašanj vzgojno-izobraževalnega dela v vrtcu oziroma šoli s tem, da pomaga in sodeluje z vsemi udeleženci v vrtcu oziroma šoli in po potrebi tudi zunanjimi ustanovami. To pa lahko razlagamo tako, da je svetovalni odnos temeljno strokovno izhodišče za svetovalno službo: strokovno delo pomoči in sodelovanja temelji na dogovoru oziroma paktu z vsakim posameznim udeležencem (Urbanc 2003: 10).

Temeljna načela po programskih smernicah za svetovalno službo v osnovnih šolah (1999: 10) predstavljajo osnovno orientacijo ali okvir za profesionalno opravljanje svetovalnega dela v šolah. Ta načela so namenjena uspešnemu opravljanju svetovalnega dela in bi se jih prav zaradi tega morali držati vsi, ki so zaposleni na področju svetovalnega dela v šoli. In sicer so to:

- **Načelo strokovnosti in strokovnega izpopolnjevanja:**
strokovni delavci morajo delo opravljati strokovno korektno, skladno s strokovnimi spoznanji in strokovno etičnimi načeli, ki pa so načelo dobrobiti, načelo prostovoljnosti, načelo zaupanja. Načelo dobrobiti zavezuje strokovnega delavca, da ravna na način, kjer svetovalno delo ne sme biti v škodo otroka, prav tako mu ne sme povzročati neupravičenega nelagodja, stisk, zadreg in stresov, ne sme ga stigmatizirati v socialnem okolju. Načelo prostovoljnosti poudarja, da v svetovalni odnos udeleženci vstopajo prostovoljno. Načelo zaupanja velja kot pogoj, da se svetovalni odnos sploh vzpostavi.
- **Načelo strokovne avtonomnosti:**
svetovalna služba v šoli je pri svojem delu avtonomna in je vselej dolžna posredovati korektna strokovna mnenja. Pri strokovnih vprašanjih odloča o načinih svojega dela sama. Tako ima pravico in dolžnost, odkloniti vse naloge, ki bi bile v nasprotju s strokovno etičnimi načeli dela. To načelo velja tudi za odnos med strokovnimi sodelavci. Pomembno je, da se svetovalni delavec zna, kadar je to potrebno, obrniti na ustreznega strokovnjaka tudi zunaj šole.
- **Načelo interdisciplinarnosti, strokovnega sodelovanja in povezovanja:**
To načelo velja za svetovalno službo, ne glede na to, koliko svetovalnih delavcev jo sestavlja. Ob tem velja omeniti, da svetovalna služba najučinkoviteje deluje takrat, kadar jo sestavlja različni tim strokovnjakov. Svetovalna služba šole se strokovno povezuje tudi s sodelavci v zunanjih ustanovah, z namenom dopolnjevanja v svetovalni dejavnosti tako na področju dela s posameznikom, s skupino ali na področju preventivnih dejavnosti, ki se nanašajo na šolo kot celoto. Za večjo učinkovitost in profesionalnost opravljenega svetovalnega dela v šoli je velikega pomena tudi medsebojno strokovno povezovanje in sodelovanje svetovalnih delavcev iz istovrstnih in tudi različnih vzgojno-izobraževalnih ustanov.
- **Načelo aktualnosti:**
svetovalno delo se v šoli opravlja za šolo. Pri svojem delu mora upoštevati posebnosti posamezne šole in izhajati iz vsakokratnih potreb posamezne šole, tako vsakokratnih življenjskih potreb oddelka, razreda, skupine, predmeta, ipd. kakor tudi dolgoročnejših

razvojnih potreb šole kot ustanove. Program svetovalne službe šole je del vsakokratnega programa šole.

- Načelo fleksibilnega ravnotežja med osnovnimi vrstami dejavnosti svetovalne službe: program svetovalne službe mora vedno vsebovati vse tri osnovne vrste dejavnosti svetovalne službe, dejavnosti pomoči, razvojne in preventivne dejavnosti ter dejavnosti načrtovanja in evalvacije. Le na ta način se zagotavlja celostnost prispevka šolske svetovalne službe. Konkreten izbor dejavnosti znotraj posamezne osnovne vrste dejavnosti svetovalne službe je odvisen od strokovnega profila svetovalnega delavca v svetovalni službi ter od posebnosti in vsakokratnih aktualnih potreb šole.

- Načelo celostnega pristopa:

načelo pravi, da je potrebno posameznika upoštevati kot osebnost v celoti ter da se pri obravnavi posameznika ne spregleda, da je posameznik s svojim ravnanjem vedno del ožjega in širšega socialnega okolja. V svetovalnem odnosu se poudarja povezava posameznika z vsemi udeleženci oz. podsistemi, ki vplivajo na njegovo ravnanje. Svetovalna služba tako deluje na ravni individualne pomoči in konteksta v vzgojno-izobraževalni ustanovi in širšem socialnem okolju. Pri delovanju svetovalne službe je pomembno, da se vzpostavlja in ohranja takšen položaj, ki omogoča sodelovanje z vsemi udeleženci.

- Načelo sodelovanja v svetovalnem odnosu:

v svetovalni službi se preko svetovalnega odnosa prizadeva za sodelovanje. To sodelovanje temelji na soočanju vsestranskih pristranosti in konfliktov ter razvijanju sposobnosti za ravnanje z njimi na način, ki omogoča nadaljevanje sodelovanja med vsemi, ki so v svetovalnem odnosu udeleženi. Svetovalna služba mora biti nenehno dostopna, kar pogojuje tudi, da je svetovalna služba strokovni sodelavec vseh udeležencev, ne pa servis enega proti drugemu podsistemu.

- Načelo evalvacije lastnega dela:

svetovalno delo šole mora vedno dobro načrtovati in evalvirati lastno delo, pri čemer je evalvacija eden najpomembnejših pogojev profesionalnosti. Za učinkovitost je potrebno

rezultate dela soočiti na kritičen in objektiven način. Primerjavo načrtovanih ciljev in rezultatov razlagamo kot kritično primerjavo, ki je bistvo evalvacije.

1.3.3 Vloga socialnega delavca/delavke v šoli

Svetovalna služba je interdisciplinarno zasnovana z različnimi strokovnimi profili, ki temeljijo na povezanosti pedagoških, psiholoških in socialnih področjih, pri čemer se opazi prizadevanje vsakega posameznega svetovalnega delavca, da prispeva k projektu pomoči in sodelovanja. V Programskih smernicah svetovalne službe v osnovni šoli (1999) je navedeno, da je za svetovalne službe v šoli zaradi kompleksne povezanosti pedagoških, psiholoških in socialnih vprašanj v zasnovi interdisciplinarne narave pomembno sodelovanje svetovalnih delavcev z različnim strokovnim profilom v timu.

Tudi Pediček (1967: 3) je utemeljil šolsko svetovalno službo kot službo treh različnih profilov, socialni delavec je eden izmed teh treh. Milošević Arnoldova (1981: 7) pravi, da interdisciplinarnost stroke omogoča socialni delavki posebno širino, kompleksnost in zmožnost celostnega strokovnega obravnavanja vseh potreb posameznikov, skupin in celotne družbene skupnosti.

Vloge socialnih delavcev so s procesom profesionalizacije postajale vedno bolj zahtevne. Tudi za socialno delavko kot šolsko svetovalno delavko to velja, saj svoje kompleksno delo opravlja za in s ciljno skupino, katero lahko opredelimo kot eno najboljčutljivejših, saj so to otroci, mladi v času svojega odraščanja. Tako se znajde v različnih profesionalnih vlogah. Vloge socialne delavke, ki jih navaja Zastrow (1992: 14–15 v: Milošević Arnold, Poštrak 2003: 117) so: usposobljevalec, zastopnik, zagovornik, aktivist, kot dodatne vloge pa navaja vloge svetovalca, pogajalca, iniciatorja, pospeševalca, načrtovalca, organizatorja, koordinatorja in podobno.

- Usposobljevalec – gre za pomoč posamezniku pri izražanju potreb, razumevanju in identifikaciji problemov, iskanju najprimernejših strategij za njihovo rešitev in razvijanje sposobnosti ljudi (posameznikov, družin, skupin in skupnosti) za premagovanje različnih življenjskih težav.

- Zastopnik – v tej vlogi socialni delavec povezuje posameznike in skupine, ki potrebujejo pomoč z obstoječimi službami, ki razpolagajo s potrebnimi viri, kjer lahko dobijo ustrezno pomoč in jih zastopa v procesu zagotavljanja teh virov.
- Zagovornik – to vlogo socialni delavec opravlja takrat, kadar se institucije neustrezno odzivajo na potrebe ljudi.
- Aktivist – cilj delovanja socialnega delavca v tej vlogi je sprememba celotne politike institucij do pomembnih družbenih vprašanj, kot so: prikrajšanost in neenakopravnost posameznih družbenih skupin, pojavi rasizma, odnos večinske skupine do manjšin ipd. V tej vlogi socialni delavec uporablja taktike konflikta, konfrontacije, pogajanja in podobno.

Svetovanje je usmerjeno na spreminjanje odnosov med ljudmi in se osredotoča na težave, ki jih imajo ljudje, v našem primeru otroci, ker si z dosedanjim načinom ravnanja in odnosi ne morejo pomagati sami. Šolski svetovalni delavci delajo z vsemi učenci, ki torej potrebujejo pomoč, ti so lahko socialno ogroženi, učno neuspešni ali zaradi česa drugega potrebni sodelovanja s šolsko svetovalno službo. Pri tem so vse v problemu udeležene osebe, udeležene tudi pri soustvarjanju rešitve.

Intervencije pri šolskem svetovalnem delu so nujne, kadar se opazi oz. zaznajo problemi, povezani z nasiljem v družini, zanemarjanjem otrok in ko se mora zaradi tega zaščititi ali obvarovati žrtev.

Pogajanje se vnaša v vse situacije reševanje problema. Pri tem je otrok prav tako pogajalski partner kot vsi ostali udeleženi.

V šoli se zastopajo večinoma otrokovi interesi. To se izvaja v primerih, ko otrok nima dovolj socialne moči, da bi rešil svojo stisko ali obvaroval svoje pravice.

Pri priskrbi gre za dejanje, ko ne gre le za izboljšanje materialnega pomanjkanja, ampak tudi za usposobitev osebe, da se bo na nek način vključila v družbeni sistem in se skušala sama

vzdrževati. Socialni delavec priskrbi učencem razne ugodnosti, ko je to potrebno, npr. regresirana prehrana, pridobitev učbenikov po nižji ceni, itd.

Oskrba pomeni, da socialni delavec stoji otrokom vedno ob strani, da bi lahko bil kos nalogam, ki jih sam v določenem obdobju ne more izvrševati. Oskrba se lahko uredi v družinskem ali institucionalnem okviru. To so lahko primeri, ko otrok potrebuje npr. učno pomoč, lahko gre za delo s starši pri učenju podpiranja otrokovega napredka.

1.3.4 Področja socialnega dela v šoli

Svetovalni delavec šole izvaja svojo nalogo na način, da v prvi vrsti z dela z učenci, sodeluje z učitelji in vodstvom šole, opravlja razvojno-proučevalno delo. Druga področja njegovega dela so sodelovanja z drugimi organizacijami in skupnostmi, npr. z drugimi šolami, centri za socialno delo, zdravstvenimi ustanovami, zavodi (npr. Zavod RS za zaposlovanje), raznimi nevladnimi organizacijami, društvi, drugimi ustreznimi socialno-varstvenimi ustanovami in organizacijami. Pri tem mora upoštevati načelo celostnega pristopa, načelo avtonomnosti, interdisciplinarnosti, strokovnega povezovanja in sodelovanja.

Če se osredotočim na delo socialno delavko kot svetovalno delavko z učenci, ki je lahko kot individualno ali skupinsko delo ali delo v timu, po Programskih smernicah (1999) na področju učenja in poučevanja med njegove naloge spada neposredna pomoč nadarjenim učencem, učencem z učnimi težavami ter integriranim učencem s posebnimi potrebami; koordinacija pomoči tem učencem ter svetovalno delo z učenci pri izboljšanju kakovosti življenja, kot je razvijanje strategij, metod učenja. Na področju šolske kulture, vzgoje, klime in reda je delo socialne delavke neposredna pomoč ali organizacija pomoči učencem z vzgojnimi in disciplinskimi težavami ter svetovanje takim učencem. Na področju telesnega, posvetovalnega in socialnega razvoja svetuje ter nudi neposredno pomoč učencem, ki imajo težave v telesnem, osebnem in socialnem razvoju; koordinira pomoč takim učencem, opravlja svetovalno preventivno delo z učenci v programih za spodbujanje telesnega, osebnega in socialnega razvoja, npr. krepitev samopodobe učencev, razvijanje učinkovite komunikacije, preprečevanje odvisnosti od drog, preprečevanje nasilništva itd. Na področju šolanja svetuje učencem pri usmerjanju v različne zahtevnostne stopnje ter pri spremembah zahtevnostnih ravni. Socialna delavka dela z učenci tudi na področju poklicne orientacije, kjer pomaga in

svetuje učencem pri izbiri in uresničevanju poklicne poti. Informira jih o nadaljnjem izobraževanju, poklicih in možnostih zaposlovanja, obenem organizira obiske učencev v podjetjih in drugih delodajalcih, na tematskih razstavah itd. Šolska svetovalna služba se vključuje tudi v iskanje in nudenje možnih oblik podpore in pomoči družinam, ko je ogrožen učenčev telesni, socialni in osebnostni razvoj prav zaradi socialno-ekonomske stiske v družini otroka. Sem spadajo oblikovanje programov pomoči učencem pri težavah pri učenju zaradi teh razlogov, dela se na podpori učenca, ki izhaja iz depriviligiranih družin, pri nadaljevanju šolanja, pri načrtovanju reševanja finančnih težav, kot so subvencionirana prehrana, šola v naravi in druge dejavnosti v okviru šolskega programa.

Pogoj za uspešno izvajanje navedenih nalog je po Programski smernici (1999) redno oblikovanje delovnega načrta svetovalne službe, pripravljanje na svetovalno delo, prav tako pa tudi stalno strokovno izpopolnjevanje ter preverjanje lastne strokovnosti v supervizijskih skupinah.

2 OPREDELITEV PROBLEMA

Izhajam iz Prekmurja, in sicer živim na dvojezičnem področju kot ena izmed približno 6000 državljanov Republike Slovenije, ki smo pripadniki madžarske narodne manjšine.

Na tem narodnostno mešanem območju živimo pripadniki madžarske in slovenske narodnosti že stoletja v sožitju. To je območje, kjer se ne prepletata le dva različna jezika, temveč tudi različne kulture, tradicije, običaji ter nenazadnje različne vere, kot so protestantizem, sem spada evangeličananska veroizpoved in pripadniki reformirane cerkve ter katoliška vera. Nenazadnje je na tem majhnem območju prisotna še etnična skupina Romov, ki so nekako razpršeni po Prekmurju in živijo v okviru romskih skupnosti znotraj nekaterih naselij.

Za raziskovalno nalogo sem izbrala dve podeželski dvojezični osnovni šoli z omenjenega dvojezičnega območja, in sicer DOŠ Dobrovnik s približno 60 učenci ter DOŠ Prosenjakovci z približno 90 učenci, skupaj s podružničnimi šolami. Obe šoli delujeta že desetletja, DOŠ Dobrovnik ima celo več kot 100-letno tradicijo. To sta dve od štirih dvojezičnih osnovnih šol v Prekmurju. Ti dve šoli sem izbrala zaradi izkušenj z obema šolama, saj sem na obeh opravljala prostovoljno delo, prakso in bila tudi redno zaposlena. Nenazadnje sem eno izmed šol kot učenka obiskovala tudi sama.

V raziskavi sem se predvsem usmerila na otrokove pravice, ki jih zajema Konvencija ZN o otrokovih pravicah, torej na dejstvo, v kolikšni meri otroci teh dveh dvojezičnih osnovnih šol otrokove pravice poznajo oz. koliko se jih zavedajo, ali se jim te v vseh pogledih uresničujejo, katere postavljajo v ospredje. Želela sem pridobiti sliko tudi o tem, ali so jim bile pravice kdaj kršene in katere so tiste pravice, za katere menijo, da so jim jih kršili ter kdo so tisti, ki so bili najpogostejši kršitelji njihovih pravic. Z druge strani pa sem ob tem poskusila izvedeti, ali se in na koga se v takih primerih obrnejo, se zaupajo.

Ob pravicah govorimo tudi o krivicah, ki jih učenci prav tako lahko doživljajo. V drugem sklopu ankete sem poskusila izvedeti, ali se jim krivice dogajajo, kako si jih razlagajo, kdo so povzročitelji in kdo so spet tisti, ki jih potem imajo za zaupnike oz. kdo so osebe, na katere se obrnejo po nasvet in pomoč.

Ko obravnavamo pravice, se moramo zavedati, da imamo tudi svoje dolžnosti. V tem kontekstu me je zanimalo, ali ti otroci svoje dolžnosti poznajo in tudi izpolnjujejo.

Pravice otrok se uvrščajo med temeljne človekove pravice in Konvencija o uresničevanju otrokovih pravic kot instrument mednarodno pravnega varstva otrokovih pravic se mora v državah podpisnicah uresničevati in upoštevati v vseh pogledih. Zato je pomembno, da otroci te pravice poznajo in se jih zavedajo. Šola je ena izmed institucij, ki ima velik vpliv na seznanjanje šolskih otrok s pravicami, ki jim po konvenciji pripadajo. Obenem naj bi bila tudi skrbnica, da se te pravice izvajajo ter da otroke o njih podučijo, da bi se tako morebitne kršitve tudi lažje odkrile oz. sploh odkrile. Prosvetni delavci so tisti, ki se osredotočajo na izvrševanje in upoštevanje otrokovih pravic, zato mora biti samoumevno, da vsi strokovni delavci šole pri vseh postopkih, dejavnostih, aktivnostih z otroki ravna v skladu s Konvencijo o pravicah otrok.

Glede na to, da učenci izbranih dveh šol živijo na narodnostno mešanem območju, oz. da so v večini pripadniki madžarske narodne skupnosti, me je med drugim zanimalo tudi, ali prihaja do kršitev otrokovih pravic zaradi uporabe maternega jezika. Ob tem sem se opirala na 30. člen Konvencije ZN o otrokovih pravicah, ki pravi, da v tistih državah, v katerih živijo etnične, verske ali jezikovne manjšine ali osebe iz staroselskega porekla, otroku, ki pripada taki manjšini ali ki je staroselec, ne sme biti vzeta pravica, da skupaj z drugimi člani svoje skupine uživa svojo posebno kulturo, izpoveduje in izraža svojo lastno vero in uporablja svoj lastni jezik.

Postavila sem naslednje hipoteze:

- med učenci/učenkami DOŠ Dobrovnik in DOŠ Prosenjakovci obstajajo razlike glede poznavanja pravic otrok;
- med učenci/učenkami obeh šol obstajajo razlike glede kršenja pravic otrok;
- med najpogostejšimi kršitelji pravic otrok na obeh šolah so različni kršitelji.

3 METODOLOGIJA

3.1 VRSTA RAZISKAVE

Pri raziskavi diplomske naloge sem kot temeljno metodo uporabila kvantitativno metodo, uporabila sem tudi opisno metodo. Sestavila sem anketni vprašalnik, ki je vseboval vprašanja zaprtega in tudi odprtega tipa. S pomočjo anketnih vprašanj sem želela ugotoviti in prikazati poznavanje pravic otrok, ki obiskujejo osnovno šolo na dvojezičnem področju, in sicer sem izpostavila dve podeželski osnovni šoli. Ugotoviti sem želela, v kolikšni meri se ti otroci zavedajo svojih pravic, ki jih po Konvenciji ZN o otrokovih pravicah imajo, katere so njim najpomembnejše, ali se jim po njihovem mnenju pravice otrok uresničujejo, ali se jim tudi kršijo, kdo so najpogostejši kršitelji njihovih pravic, na koga se otroci obrnejo v primerih kršenja pravic itd. Ob pravicah sem otroke povprašala tudi o krivicah in izkušnjah, nenazadnje pa o zavedanju dolžnosti, ki jih otroci ob pravicah tudi imajo. Primerjala sem obe dvojezični osnovni šoli in poskušala priti do gornjih ugotovitev.

3.2 MERSKI INSTRUMENTI IN VIRI PODATKOV

Kot merski instrument sem uporabila vprašalnik, sestavljen iz 23 vprašanj, od teh 16 zaprtega tipa ter 7 odprtega tipa. Med njimi so bila vprašanja, sestavljena v obliki ocenjevalne lestvice, vprašanja z le enim možnim odgovorom in z več odgovori. Izvedla sem tudi razvrščanje, in sicer pri razvrščanju pomembnosti pravic. Pri vprašanjih odprtega tipa so učenci imeli možnost odgovarjati v obliki naštevanja in opisovanja. Podatke sem zbirala na podlagi odgovorov na vprašanja, navedena v anketnem vprašalniku. Naveden način zbiranja odgovorov mi je primogel k boljšemu vpogledu o poznavanju, uresničevanju, upoštevanju in tudi kršenju pravic, ki jih po konvenciji otroci imajo.

3.3 POPULACIJA IN VZORČENJE

V raziskavi je bilo skupaj zajeto 52 učencev sedmega, osmega ter devetega razreda dvojezičnih osnovnih šol Dobrovnik in Prosenjakovci. Med njimi je bilo 23 učencev DOŠ Dobrovnik, od tega 13 fantov in 10 deklet, ter 29 učencev DOŠ Dobrovnik, od teh 19 fantov in 10 deklet. Glede na predpostavko, da se učenci višje stopnje bolj zavedajo pravic, ki jih imajo, prav tako tudi pomena pojma pravice in dolžnosti, sem v raziskavo vključila le-to populacijo, torej učence in učenke starosti 12–14 let.

Pri izpolnjevanju ankete so iz upravičenih razlogov manjkali štirje učenci, in sicer dva učenca iz devetega razreda DOŠ Prosenjakovci ter en učenec 7. in dva učenca 9. razreda DOŠ Dobrovnik.

3.4 ZBIRANJE PODATKOV

Podatke sem zbirala s pomočjo anketnega vprašalnika, in sicer v mesecu maju v šolskem letu 2006/2007. Vprašalnike so učenci izpolnjevali v šoli, večinoma v času razrednih ur. Pri anketiranju so mi bili v pomoč razredniki ter svetovalni delavci obeh šol. Intervjuvanci so bili seznanjeni z namenom dobljenih podatkov, podana so jim bila navodila za izpolnjevanje vprašalnikov, prav tako so bili seznanjeni, da so anketni vprašalniki anonimni.

3.5 OBDELAVA IN ANALIZA PODATKOV

Anketna vprašanja zaprtega tipa sem obdelala kvantitativno, pri tem sem se za prikazovanje podatkov posluževala tabel in grafov. Obdelava podatkov je bila ročna in računalniška.

Pri računalniški obdelavi sem uporabila programa Microsoft Word 2000 in Excel 2000.

Pri obdelavi podatkov sem uporabila tudi hi-kvadrat preizkus.

Odgovore na vsako odprto vprašanje sem razdelila po šolah ter še po spolih anketiranih. Tako sem dobila večji pregled nad odgovori in lažje primerjala odgovore učencev dve šol med seboj. Odgovore na anketna vprašanja odprtega tipa sem napisala tudi v parafrazirani obliki.

4 REZULTATI IN INTERPRETACIJA

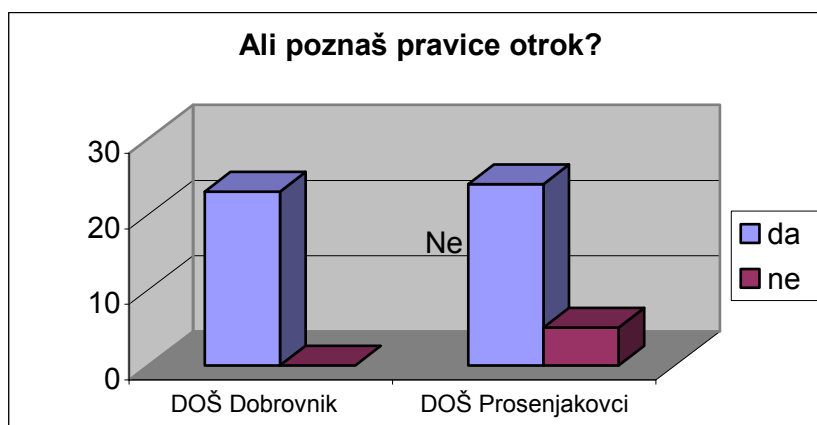
4.1 REZULTATI IN INTERPRETACIJA ANKETNIH VPRAŠALNIKOV

n= 23, n= 29 N=52

Tabela 4.1.1. Ali poznaš pravice otrok?

	DOŠ Dobrovnik	DOŠ Prosenjakovci	Skupaj
Da	23	24	47 (90,38 %)
Ne	0	5	5 (9,62 %)
Skupaj	23	29	52 (100 %)

Graf 4.1.1. Ali poznaš pravice otrok?

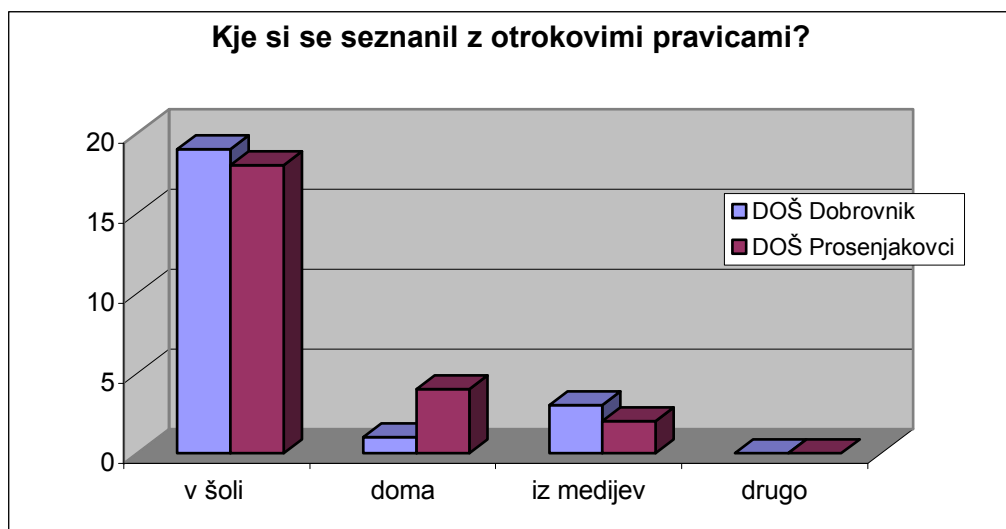

Iz tabele 7.1.1. in z grafa 7.1.1. je razvidno, da je od skupno 52 anketiranih učencev višjih razredov (7., 8. in 9. razredov) obeh dvojezičnih osnovnih šol velika večina seznanjena s pravicami otrok oz. jih pozna. 47 učencev je povedalo, da otrokove pravice poznajo, kar predstavlja 90,38 %, pet učencev od vseh pravi, da s pravicami otrok niso seznanjeni. Učenci, ki pravijo, da ne poznajo otrokovih pravic, so učenci DOŠ Prosenjakovci, med temi štirje učenci in ena učenka, medtem ko so v DOŠ Dobrovnik vsi anketirani učenci z otrokovimi pravicami seznanjeni. Nepoznavanje otrokovih pravic med anketiranimi otroci predstavlja 9,62 % delež.

Tabela 4.1.2. Kje si se seznanil z otrokovimi pravicami?

	DOŠ Dobrovnik	DOŠ Prosenjakovci	Skupaj
V šoli	19	18	37
Doma	1	4	5
Iz medijev	3	2	5
Drugo	0	0	0
Skupaj	23	24	47

Graf 4.1.2. Kje si se seznanil z otrokovimi pravicami?

Največ učencev se je o otrokovih pravicah seznanilo v šoli, kar 37 od 47 učencev, to predstavlja 78,7 %. Tu lahko enačimo učence obeh šol. Iz rezultatov je razvidno, da se je največ učencev DOŠ Dobrovnik s pravicami seznanilo v šoli, sledi pa seznanjenost iz medijev (trije učenci). Na DOŠ Prosenjakovci so se štirje o pravicah otrok seznanili doma, najmanj pa se jih je seznanilo iz medijev (dva učenca od 24). V Dobrovniku se jih je s pravicami otrok najmanj seznanilo doma, in sicer le eden od 23 učencev. Iz kakšnih drugih virov, ki v anketi niso bili navedeni, se z otrokovimi pravicam ni seznanil noben učenec.

Tako lahko tudi iz odgovorov učencev, ki živijo na dvojezičnem področju, sklepam, da je sta obe šoli, tako DOŠ Dobrovnik kot DOŠ Prosenjakovci, v tem primeru instituciji, ki sta najbolj aktivni pri seznanjanju in osveščanju učencev oz. otrok o njihovih pravicah, ki jih po Konvenciji o otrokovih pravicah imajo.

Navedi vsaj tri pravice, za katere meniš, da so najpomembnejše

S pomočjo odgovorov na odprto vprašanje sem spoznala, kako anketirani učenci razumevajo otrokove pravice. Namen vprašanja je bil tudi ugotoviti, katere pravice so anketirancem najpomembnejše in katere se najpogosteje pojavljajo, brez vnaprej podanih alternativ. Daleč najbolj pogosto so učenci navedli pravico do izobraževanja oz. šolanja, saj je od vseh 52 anketirancev to pravico navedlo 31 otrok. V obeh osnovnih šolah se je ta pravica tako pri učenkah kot pri učenkah omenila največkrat. Tako lahko z gotovostjo zatrdimo, da je ta pravica učencem najpomembnejša. Pomembnost te pravice potrjuje tudi dejstvo, da je bila največkrat napisana prav na prvem mestu pri naštevanju. Vzrok za to je možno iskati tudi v slabem gospodarskem in socialnem stanju pomurske regije ter v zavedanju o pomembnosti izobraževanja. Druga najbolj izpostavljena pravica, ki so jo učenci navedli, je pravica do prostega časa in igre (navedena je bila 19-krat). To so v povprečju pogosteje navajali učenci kot učenke. V DOŠ Dobrovnik je pravico do prostega časa in igre navedlo 9 učencev, prav toliko kot pravico do šolanja. Obe pravici sta bili omenjeni enakokrat, pri čemer lahko trdimo, da je pravica do šolanja pomembnejša od pravice do prostega časa za učence DOŠ Dobrovnik, saj je bila v večini premerov omenjena na prvem mestu, medtem ko je pravica do prostega časa omenjena na drugem ali celo tretjem mestu. Pravica do prostega časa je pri učenkah precej slabše prisotna, saj sem jo zasledila le 5-krat (enkrat na DOŠ Posenjakovci in štirikrat na DOŠ Dobrovnik) od 20 odgovorov, kar predstavlja 20 %. Na tretje mesto pa se je uvrstila pravica do prostega izražanja in lastnega menja, ki sem jo glede na dvojezično področje in vpliv romske skupnosti tudi lahko pričakovala. Le-ta je bila omenjena pri 11 anketiranih. Nekajkrat je bila omenjena tudi pravica do enakosti in enakopravnosti. Prav tako pa je v obeh šolah moč zaslediti nasilje nad otroci oz. vrstniki, saj se omenja tudi »pravica do varnosti«.

Tabela 4.1.3. Navedi vsaj tri pravice, za katere meniš, da so najpomembnejše

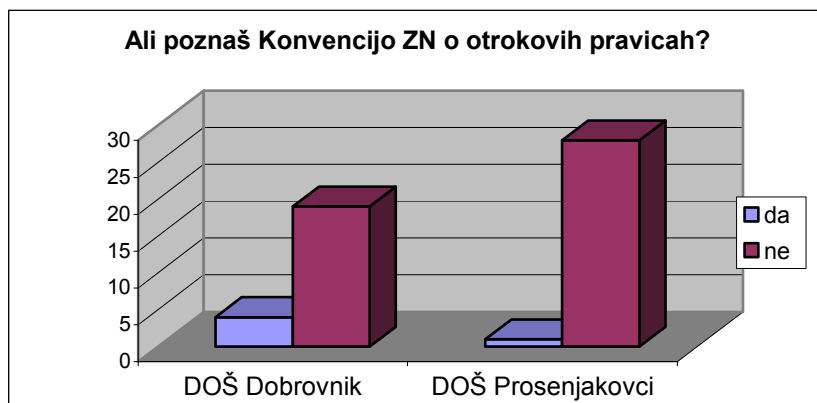
Kategorije pravic	Citati – primeri izjav
Izobrazba	Pravica do šolanja (22), pravica do izobraževanja(3), pravica do brezplačnega šolanja, da lahko hodim v šolo, pravica hoditi v šolo, pravica do učenja.
Prosti čas	Pravica do igre (3), pravica do prostega časa (13), pravica do igranja, pravica do zabave.
Otrokovo mnenje in	Pravica do prostega izražanja (4), pravica do lastnega mnenja (6),

svoboda izražanja	pravica do svojega mnenja.
Uresničevanje pravic	Pravica do svojih zakonov, vsi imamo enake pravice brez razlikovanja.
Zdravje	Pravica do zdravstvene pomoči (2), pravica do zdravja, pravica do zdravstva.
Delo otrok	Ne morejo nas ob boleznih prisiliti za delo.
Preživetje in razvoj	Pravica do življenja (3), pravica do zadostne količine hrane in vode (4), pravica do hrane in pijače.
Varnost	Pravica do varnosti, da se ne pretepamo, pravica do nenasilja.
Družina, starševska skrb	Pravica imeti družino, da za otroka skrbijo starši oz. skrbniki.
Prijateljstvo, ljubezen	Pravica do prijateljstva (2), pravica do ljubezni (2), pravica do razumevanja.
Veroizpoved	Pravica do vere
Spolno izkoriščanje	Da se spolno ne izživljajo nad nami, da nismo spolno nadlegovani.
Enakost	Enakopravnost, pravica do enakosti, pravica do drugačnosti in enakopravnosti.

Tabela 4.1.4. Ali poznaš Konvencijo ZN o otrokovih pravicah, katere podpisnica je tudi Slovenija?

	DOŠ Dobrovnik	DOŠ Prosenjakovci	Skupaj
Da	4	1	5
Ne	19	28	47
Skupaj	23	29	52

Graf 4.1.3. Ali poznaš Konvencijo ZN o otrokovih pravicah, katere podpisnica je tudi Slovenija?

Iz gornje tabele in grafa je razviden zanimiv podatek, da velika večina učencev in učenk ne pozna Konvencije ZN o otrokovih pravicah, to je mednarodne ratificirane pogodbe, kjer so te pravice navedene. Skupaj 47 učencev, to je kar 90,38 %, konvencije ne pozna oz. zanjo še ni slišalo. Le pet od 52 učencev Konvencijo o otrokovih pravicah pozna, to znaša 9,62-odstotni delež. Po posameznih šolah to pomeni, da je na DOŠ Dobrovnik s konvencijo seznanjenih 17 % vseh anketiranih učencev, od tega dve učenki in dva učenca. Na DOŠ Prosenjakovci konvencijo pozna le 1 učenec od 29, kar znaša 3,45-odstotno seznanjenost učencev s temeljno in do zdaj najširše podprto mednarodno pogodbo za večjo skrb, blaginjo in pomoč otrokom.

Tabela 4.1.5. Pravice, ki jih navaja Konvencija ZN o otrokovih pravicah, razvrsti po pomembnosti od 1 do 8 (začni s tebi najpomembnejšo pravico).

	DOŠ Dobrovnik	DOŠ Prosenjakovci	Skupaj
a	61	82	143
b	70	67	137
c	83	123	206
d	94	96	190
e	123	140	263
f	98	142	240
g	112	110	222
h	119	134	253
Skupaj	760	894	1654

- a- Vsi imajo enake pravice, brez kakršnegakoli razlikovanja.
- b- Vsi otroci naj odraščajo v krogu svoje družine, v vzdušju razumevanja in ljubezni.

- c- Telesno in duševno prizadeti otroci imajo enakopravno in dostojanstveno mesto v družbi.
- d- Vsi otroci so upravičeni do najvišje ravni zdravstvenega varstva in storitev.
- e- Otroci imajo pravico do brezplačnega šolanja.
- f- Otroci imajo pravico do prostega časa, do igre in razvedrila.
- g- Vsi otroci so od države zaščiteni pred vsemi oblikami telesnega in duševnega nasilja.
- h- Država mora otroke obvarovati pred grozotami vojne.

Pri razvrščanju otrokovih pravic po pomembnosti moramo upoštevati, da so najpomembnejše tiste pravice, ki imajo najmanjše število točk, saj so bile največkrat uvrščene na prva mesta, ki prinašajo manj točk, medtem ko so bile pravice z večjim številom točk večkrat uvrščene med manj pomembne in so tako pri razvrščanju dobile več točk. Tako je iz tabele razvidno, da je za anketirane otroke najbolj pomembna pravica b – da naj vsi otroci odraščajo v krogu svoje družine, v vzdušju razumevanja in ljubezni. Ta pravica ima najnižje skupno število točk – 137, kar pomeni, da je bila največkrat uvrščena na prva mesta, ki prinašajo najnižje število točk. Pri primerjavi šol pa ugotovimo zanimivo razmerje med DOŠ Dobrovnik in DOŠ Prosenjakovci, pri čemer je pri slednjih moč zaslediti, da je ta pravica dobila 67 točk – najnižje število točk v tej šoli – kar pomeni, da je ta pravica najpomembnejša, medtem ko je pri DOŠ Dobrovnik dobila večje število točk, to je 70, kljub temu da je to pravico ocenjevalo 23 učencev, pri DOŠ Prosenjakovci pa je bilo 29 anketiranih otrok.

Na drugo mesto po pomembnosti se je uvrstila pravica a – vsi otroci imajo enake pravice, brez kakšnega koli razlikovanja. Ta pravica je v seštevku šol prejela 143 točk, pri čemer je DOŠ Prosenjakovci prispevala 82 točk (kar pomeni tudi drugo mesto pri razvrščanju pravic v okviru šole), medtem ko je pa DOŠ Dobrovnik prispevala le vsega 61 točk. Tako ta pravica v okviru DOŠ Dobrovnik predstavlja tudi najbolj pomembno pravico pri razvrščanju.

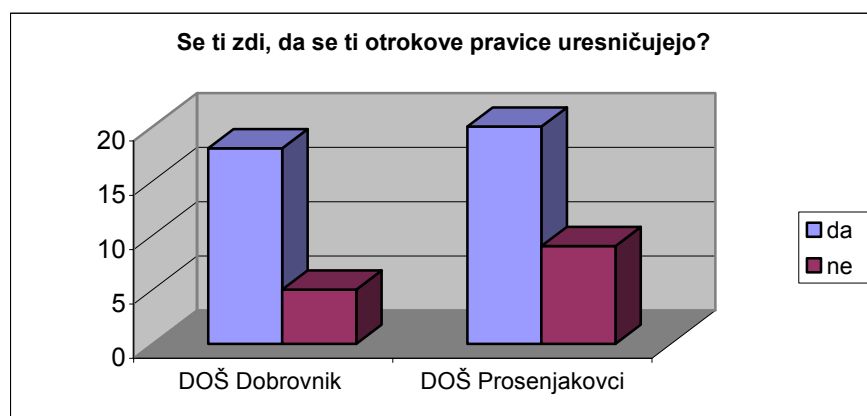
Tretje mesto v skupnem seštevku je zasedla pravica pod oznako d – vsi otroci so upravičeni do najvišje ravni zdravstvenega varstva in storitve, ki je prejela seštevek 190 točk. DOŠ Prosenjakovci je tej pravici dodelila 96 točk, kar jo tudi v okviru šole uvršča na tretje mesto, medtem ko so ji na DOŠ Dobrovnik dodelili 94 točk, kar jo v okviru šole uvršča na četrto mesto. Na DOŠ Dobrovnik se je na tretje mesto uvrstila pravica pod oznako c – telesno in duševno prizadeti otroci imajo enakopravno in dostojanstveno mesto v družbi, učenci in učenke so ji dodelili 83 točk.

Na zadnje mesto pri klasifikaciji otrokovih pravic se je uvrstila pravica pod oznako e – otroci imajo pravico do brezplačnega šolstva, ki je dobila največje število točk – 263. Od tega je v seštevek DOŠ Dobrovnik prispevala 123 točk (tudi zadnje uvrščena pravica pri razvrščanju znotraj šole) in DOŠ Prosenjakovci 140 točk. Pri slednji šoli je ta pravica uvrščena na predzadnje mesto, saj je pravice pod oznako f – otroci imajo pravico do prostega časa, do igre in razvedrila, dodelila še dve točki več, to je 142.

Tabela 4.1.6. Se ti zdi, da se ti otrokove pravice uresničujejo?

	DOŠ Dobrovnik	DOŠ Prosenjakovci	Skupaj
Da	18	20	38
Ne	5	9	14
Skupaj	23	29	52

Graf 4.1.4. Se ti zdi, da se ti otrokove pravice uresničujejo?

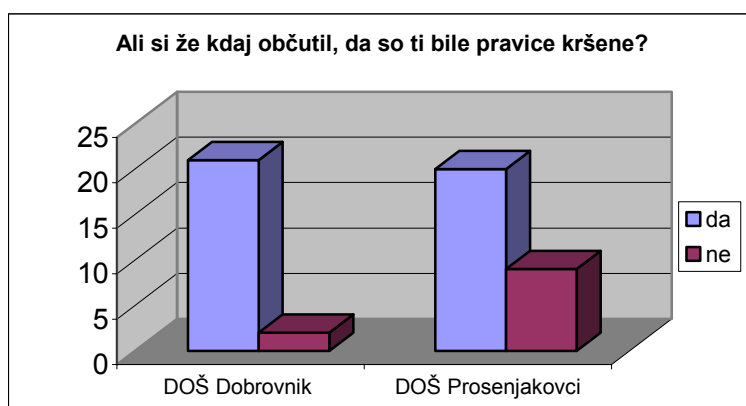

Na vprašanje, ali se ti zdi, da se ti otrokove pravice uresničujejo, je pritrdilno odgovorilo 38 učencev, kar pomeni 73 %, medtem ko je z ne odgovorilo 14 učencev, kar predstavlja 27 % vprašanih. Če primerjamo odgovore med šolama, ugotovimo, da je na DOŠ Dobrovnik z da odgovorilo 18 učencev, kar predstavlja 78,26 %, z ne pa 5 učencev, kar predstavlja 21,74 %, medtem ko je bilo na DOŠ Prosenjakovci pritrdilnih 20 odgovorov (68,97 %), nikalnih pa 9 (31,03 %). Iz tega lahko sklepamo, da je približno 10 % več otrok v DOŠ Dobrovnik mnenja, da se jim otrokove pravice uresničujejo kot pa v DOŠ Prosenjakovci.

Tabela 4.1.7. Ali si že kdaj občutil, da so ti bile pravice kršene?

	DOŠ Dobrovnik	DOŠ Prosenjakovci	Skupaj
Da	21	20	41
Ne	2	9	11
Skupaj	23	29	52

Graf 4.1.5. Ali si že kdaj občutil, da so ti bile pravice kršene?

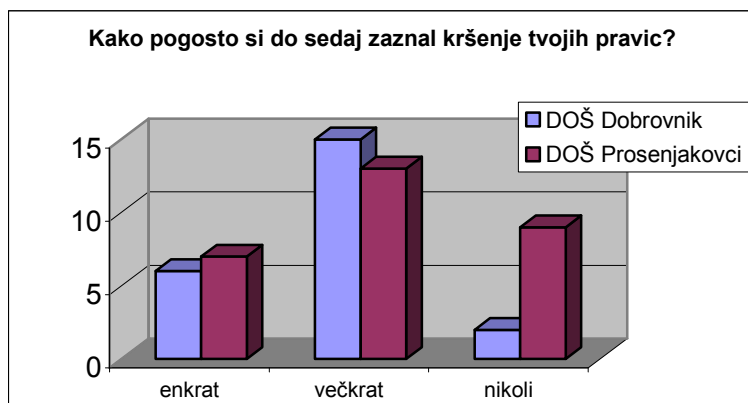

Iz zgornjega grafa in tabele je razvidno, da ima od 52 učencev kar 41 otrok občutek, da so jim bile kršene pravice. To predstavlja 78,58 odstotka, medtem ko jih je 11 odgovorilo, da nimajo občutka, da bi jim bile pravice kršene, kar predstavlja 21,15 %. Zanimiva je primerjava med DOŠ Dobrovnik in DOŠ Prosenjakovci, saj je v slednjem 9 otrok odgovorilo, da nimajo občutka, da so bili prikrajšani na področju otrokovih pravic oz. da jim le-te niso bile kršene, kar je 31,03 %, medtem ko sta taka v DOŠ Dobrovnik le dva oz. 8,7 %. Iz podatkov torej ugotovim, da je na DOŠ Dobrovnik približno $\frac{1}{4}$ več anketiranih učencev oz. učenk, ki menijo, da so jim bile otrokove pravice kršene.

Tabela 4.1.8. Kako pogosto si do sedaj zaznal, da so ti bile pravice kršene?

	DOŠ Dobrovnik	DOŠ Prosenjakovci	Skupaj
Enkrat	6	7	13
Večkrat	15	13	28
Nikoli	2	9	11
Skupaj	23	29	52

Graf 4.1.6. Kako pogosto si do sedaj zaznal, da so ti bile pravice kršene?

Med učenci, ki menijo, da so jim pravice že bile kršene, prevladujejo tisti, ki so le-to občutili večkrat, kar predstavlja skupaj 28 učencev, kar je približno polovica učencev, ki so izpolnjevali anketo. 13 pa je takih, ki pravijo, da so jim pravice kršili enkrat, to predstavlja $\frac{1}{4}$ vseh anketiranih učencev. 26% učencev osnovne šole Dobrovnik in 24,1% učencev osnovne šole Prosenjakovci pravi, da so jim enkrat kršili pravico, tu se torej lahko opazi podoben delež učencev obeh šol. Učencev, ki se jim kršenje pravic ponavlja oz. so jim večkrat kršili pravice, je za 20 odstotkov več na DOŠ Dobrovnik kot na DOŠ Prosenjakovci. Kot je že tudi iz prejšnjega grafa in tabele razvidno, predstavljajo najmanjši odstotek med vsemi učenci tisti, ki so mnenja, da jim pravic še niso nikoli kršili, to sta dva učenca iz dobrovniške osnovne šole ter 9 učencev iz prosenjakovske osnovne šole. Primerjava med obema šolama tudi pove, da je delež tistih učencev DOŠ Prosenjakovci, ki jim niso bile kršene pravice, pred deležem tistih, ki so jim pravice kršili enkrat.

Katere so tiste pravice, ki so ti bile, po tvojem mnenju, od sedaj največkrat kršene?

Iz grafa 4.1.7. smo ugotovili, da ima 21 otrok DOŠ Dobrovnik občutek, da so jim bile kršene pravice, le dva pa nimata tega občutka, medtem ko je v DOŠ Prosenjakovci 20 takih, ki menijo, da so jim bile kršene pravice, in 9 takih, ki niso občutili kršitev. Skupno je torej 41 otrok, ki so mnenja, da so jim bile pravice kršene. Od tega največkrat navajajo, da so jim bile kršene pravice do prostega časa in igre. Druga najbolj pereča problematika s področja kršenja otrokovih pravic je po mnenju anketiranih pravica do enakosti. To je, kot sem že omenila, bilo tudi pričakovati, saj obe šoli prihajata z dvojezičnega področja z vplivom romske skupnosti,

predvsem na eni izmed šol. Tretje mesto je pa zasedla čedalje bolj aktualna problematika med otroci, to je nasilje.

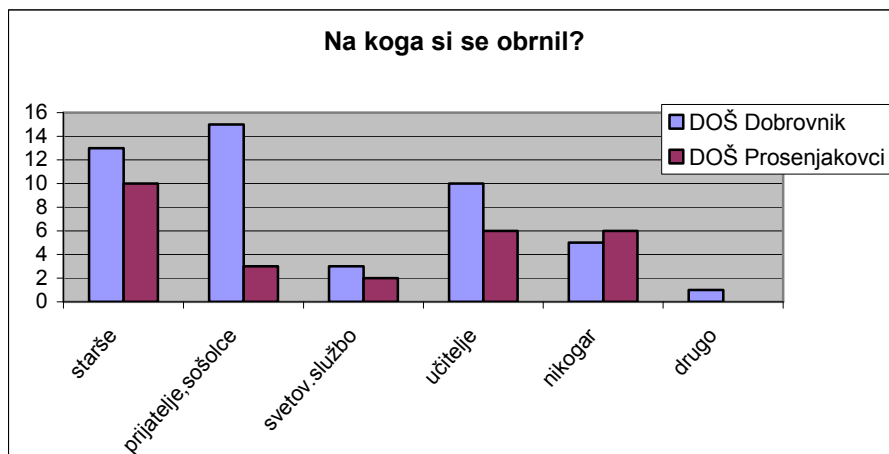
Tabela 4.1.9. Katere so tiste pravice, ki so ti bile, po tvojem mnenju, od sedaj največkrat kršene?

Kategorije pravic	Citati – primeri izjav
Izobrazba	Pravica do šolanja
Prosti čas	Pravica do prostega časa (10), igranje, pravica do igre (2), pravica do razvedrila, prosti čas (2)
Varnost	Pretep, nasilje, nadlegovanje, da so sošolci pritiskali na mene, fizični obračun
Prijateljstvo	Pravica do prijateljstva
Enakost	Pravica do enakosti, nespoštovanje, enakopravnost

Tabela 4.1.10. Na koga si se obrnil v primeru, ko si zaznal, da so ti bile pravice kršene?

	DOŠ Dobrovnik	DOŠ Prosenjakovci	Skupaj
Na starše	13	10	23
Na prijatelje, sošolce	15	3	18
Na svetov.službo	3	2	5
Na učitelje	10	6	16
Na nikogar	5	6	11
Na drugo	1	0	1
Skupaj	47	27	74

Graf 4.1.7. Na koga si se obrnil v primeru, ko si zaznal, da so ti bile pravice kršene?

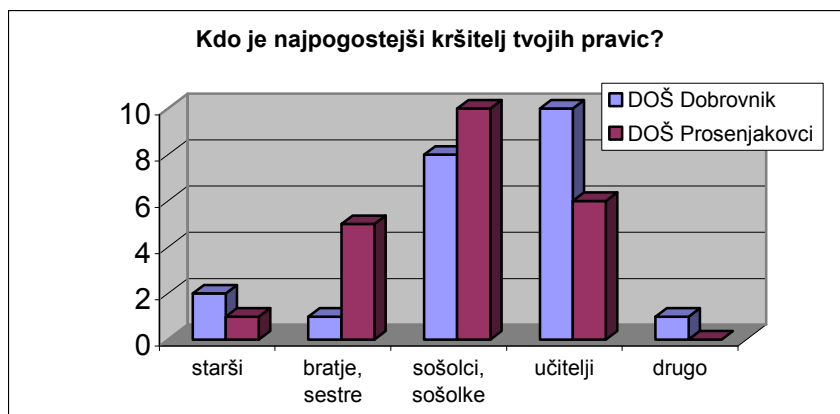
Učenci se v primeru, ko zaznajo, da jim kršijo pravice, največkrat obrnejo na svoje starše, to je 56,10 % oz. nekaj več kot polovica vseh tistih otrok, ki so povedali, da so jim bile pravice že kršene. Temu v skupnem seštevku sledijo prijatelji in sošolci, saj sem naštel osemnajst takih odgovorov. Pri tem je med dvema šolama kar opazna razlika; na DOŠ Dobrovnik je kar 36,6 %, ki so se obrnili tudi na prijatelje in sošolce, medtem ko na DOŠ Prosenjakovci zgolj 7,32 %, torej samo trije primeri. Učitelji kot zaupniki so s 16 primeri na tretjem mestu. V najmanjšem številu je bila navedena možnost zaupati se komu drugemu oz. obrniti se po nasvet ali pomoč v primeru kršenja pravic drugam (brat). Ta možnost se je pojavila le enkrat, pri učencih DOŠ Dobrovnik. Zanimiv in nepričakovan je dobljen podatek, da se je v skupnem seštevku na predzadnje mesto uvrstila možnost, ko so se učenci obrnili na svetovalnega delavca v šoli, bodisi na socialnega delavca bodisi na socialnega pedagoga. Le pet je bilo takih učencev, ki so se kršenje pravic zaupali tudi svetovalnim delavcem, to znaša skupno 12,20 %.

Predvidevam, da so razlog za takšen rezultat še vedno ustaljene navade učencev, da se v prvi vrsti zaupajo staršem, prijateljem, sošolcem, tudi učiteljem, pri tem večinoma razrednikom. Šele za tem izkoristijo tudi možnost, da se v takih primerih zaupajo oz. se zanašajo na pomoč svetovalnega oz. socialnega delavca. Tako opažam, da je kljub poudarkom na odprtosti svetovalne službe v osnovni šoli, tako pogostim oz. predvidevam vsakodnevnim stikom socialnih delavcev z učenci, številnim skupnim projektom in aktivnostim, ki jih skozi šolsko leto skupaj izvajajo, še vedno čutiti zadržanost učencev pri uporabi možnosti in priložnosti, da bi se pogosteje obračali na svetovalnega delavca. Tudi ob pogovoru s socialno delavko v šoli sem izvedela, da se v večini primerov, ko se učenci znajdejo v težavah, najpogosteje v prvi vrsti posvetujejo z učitelji, s svojimi razredniki, šele za tem se najpogosteje obrnejo na socialno delavko.

Tabela 4.1.11. Kdo je najpogostejši kršitelj tvojih pravic?

	DOŠ Dobrovnik	DOŠ Prosenjakovci	Skupaj
Starši	2	1	3
Bratje, sestre	1	5	6
Sošolci, sošolke	8	10	18
Učitelji	10	6	16
Drugo	1	0	1
Skupaj	22	22	44

Graf 4.1.8. Kdo je najpogostejši kršitelj tvojih pravic?

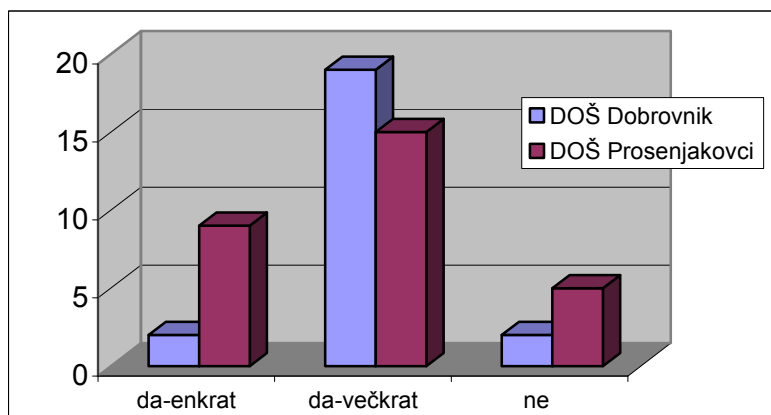
Med najpogostejše kršitelje pravic učenci in učenke uvrščajo svoje sošolce ter prijatelje, to je kar 43,90 %, pri čemer je delež DOŠ Prosenjakovci 50-odstoten, delež DOŠ Dobrovnik pa 38-odstoten. Tudi učitelji so kršitelji pravic otrok, tako meni 16 od 41 otrok, kar je 39 %. Eden izmed učencev DOŠ Dobrovnik je navedel, da kršitelj njegovih pravic niso bili v anketi navedene možne osebe, temveč nekdo drug, vendar ni opredelil, kdo. Tudi starši kot možni najpogostejši kršitelji pravic teh otrok so deležni v majhnem odstotku, in sicer v 7,32 %.

Učenci DOŠ Dobrovnik so kot najpogostejšega kršitelja navedli učitelje, torej 10 od 21, učenci DOŠ Dobrovnik pa so v 10 primerih od 20 mnenja, da so to sošolci in sošolke, to je 50 odstotkov.

Tabela 4.1.12. Ali se ti je že zgodilo, da nisi mogel izraziti svojih želja in mnenj ter si imel/a občutek, da te ne upoštevajo oz. jemljejo resno?

	DOŠ Dobrovnik	DOŠ Prosenjakovci	Skupaj
Da – enkrat	2	9	11
Da – večkrat	19	15	34
Ne	2	5	7
Skupaj	23	29	52

Graf 4.1.9. Ali se ti je že zgodilo, da nisi mogel izraziti svojih želja in mnenj ter si imel/a občutek, da te ne upoštevajo oz. jemljejo resno?

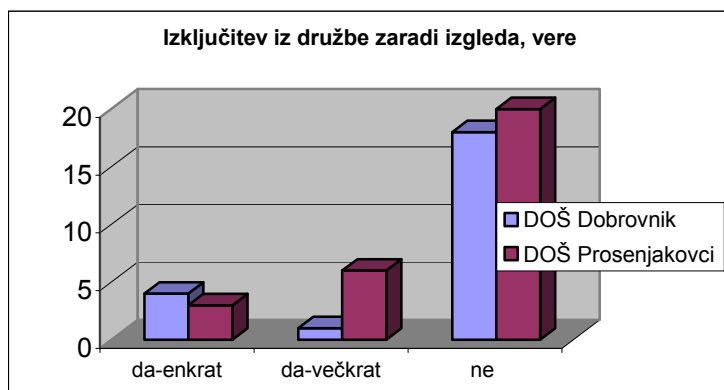

Več kot polovici anketiranih se je že večkrat zgodilo, da niso mogli izrazi svojih želja in mnenj in so imeli občutek, da jih ne upoštevajo oz. ne jemljejo resno. Da kaj takega še niso doživeli, je označilo 7 otrok od 52, to je majhen odstotek, in sicer 13,46 %. Kar 86,5% je takih učencev, ki so jim pravice že bile kršene. Približno vsak deseti učenec oz. učenka DOŠ Dobrovnik pravi, da se mu je zgodilo enkrat, da ni mogel izražati svojega mnenja in želja ter da ga niso jemali resno, pri učencih DOŠ Prosenjakovci pa je to začutil vsak tretji učenec oz. učenka.

Tabela 4.1.13. Ali se ti je že zgodilo, da te je kdo izključil iz družbe zaradi tvojega izgleda, vere, barve kože, narodnosti ...?

Izključitev	DOŠ Dobrovnik	DOŠ Prosenjakovci	Skupaj
Da – enkrat	4	3	7
Da – večkrat	1	6	7
Ne	18	20	38
Skupaj	23	29	52

Graf 4.1.10. Ali se ti je že zgodilo, da te je kdo izključil iz družbe zaradi tvojega izgleda, vere, barve kože, narodnosti ...?

Območje obeh dvojezičnih OŠ je stičišče uporabe dveh različnih jezikov, različnih kultur, navad. Poleg slovenske in madžarske narodnostne skupnosti je to področje, kjer srečamo še s tretjo etnično manjšino, in sicer Rome. Šoli se ne nahajata le na narodnostno mešanem območju, ampak sta tudi v prostoru, kjer se pojavljajo različne veroizpovedi, in sicer kot najbolj razširjeni protestantska in katoliška veroizpoved. Če opredelim natančneje, je v dobrovniškem okolišu večji odstotek katoličanov, v prosenjakovskem pa prevladuje število vernikov protestantske cerkve. Romi kot etnična manjšina se v veliko večjem številu pojavljajo na območju Dobrovnika, v Prosenjakovcih in okolici je registrirana le ena romska družina.

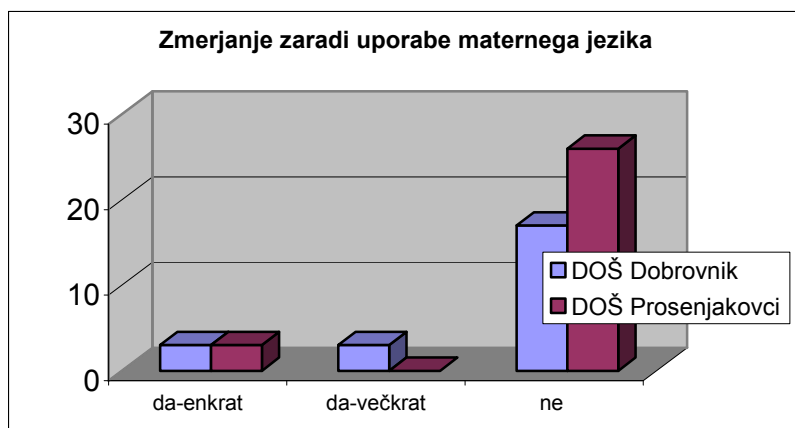
Dobljeni podatki dokazujejo, da je izključenost iz družbe prav iz gornjih razlogov začutilo 26 % učencev. Med njimi je v Dobrovniku tako izključitev že večkrat doživel le en učenec, v

Prosenjakovcih pa je to zaznalo 6 učencev. Približno 10 odstotkov več je takih otrok v DOŠ Prosenjakovci, ki izključitve iz družbe zaradi izgleda in vere niso zaznali.

Tabela 4.1.14. Ali se ti je že zgodilo, da te je kdo zmerjal zaradi uporabe tvojega maternega jezika?

Zmerjanje	DOŠ Dobrovnik	DOŠ Prosenjakovci	Skupaj
Da – enkrat	3	3	6
Da – večkrat	3	0	3
Ne	17	26	43
Skupaj	23	29	52

Graf 4.1.11. Ali se ti je že zgodilo, da te je kdo zmerjal zaradi uporabe tvojega maternega jezika?

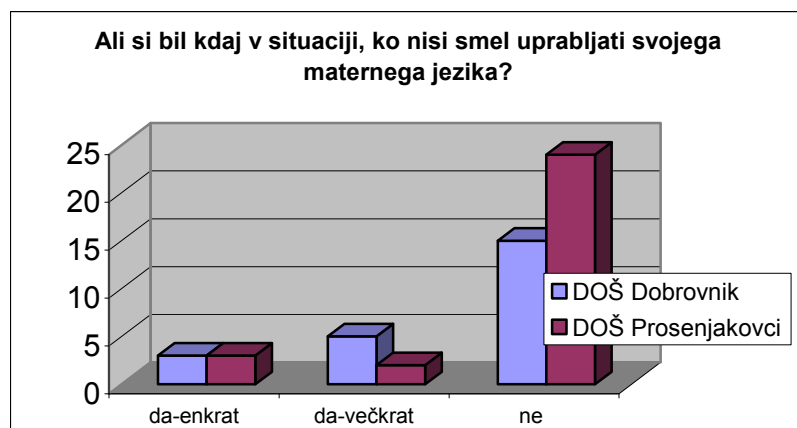
Glede na 30. člen Konvencije o otrokovih pravicah, ki pravi, da v tistih državah, v katerih živijo etnične, verske ali jezikovne manjšine ali osebe iz staroselskega porekla, otroku, ki pripada taki manjšini ali ki je staroselec, ne sme biti vzeta pravica, da skupaj z drugimi člani svoje skupine uživa svojo posebno kulturo, izpoveduje in izraža svojo lastno vero in da uporablja svoj lastni jezik, sem želela pridobiti sliko, kako na narodnostno mešanem območju odraža strpnost glede uporabe maternega jezika. Iz rezultatov je razvidno, da je 9 otrok med anketiranimi, to je 17,31 %, ki so nestrpnost zaradi uporabe svojega maternega jezika v obliki zmerjanja doživeli enkrat ali večkrat. Večina učencev in učenk, 43 od 52 z obeh šol, tega do sedaj ni zaznalo.

Na DOŠ Dobrovnik je približno 20 % več učencev zaznalo zmerjanje zaradi uporabe maternega jezika kot na DOŠ Prosenjakovci.

Tabela 4.1.15. Ali se ti je že kdaj zgodilo, da si bil v situaciji, ko nisi smel uporabljati svojega maternega jezika?

Zmerjanje	DOŠ Dobrovnik	DOŠ Prosenjakovci	Skupaj
Da – enkrat	3	3	6
Da – večkrat	5	2	7
Ne	15	24	39
Skupaj	23	29	52

Graf 4.1.12. Ali se ti je že kdaj zgodilo, da si bil v situaciji, ko nisi smel uporabljati svojega maternega jezika?

$\frac{1}{4}$ anketiranih pravi, da so že bili v situaciji, ko niso smeli uporabljati svojega maternega jezika. Dobljeni rezultati spet dokazujejo, da je delež učencev in učenk, anketiranih na DOŠ Dobrovnik, za 17,5 % večji od deleža učencev in učenk, anketiranih na DOŠ Prosenjakovci. Na DOŠ Prosenjakovci je najmanj učencev in učenk, ki so jim bile te pravice kršene večkrat, in sicer sta to dva primera, v DOŠ Dobrovnik pa je najmanj tistih, ki so to kršitev zaznali enkrat, in sicer trije učenci oz. učenke.

75 % otrok do sedaj ni zaznalo situacije, da ne bi smeli uporabljati svojega maternega jezika, kar je za 7,7 % manj kot v primeru, ko so bili otroci zaradi uporabe svojega maternega jezika zmerjani.

Kaj je po tvojem mnenju krivica?

Krivico anketiranci dojemajo kot nekaj slabega. Največkrat jo povezujejo z obdolžitvijo po krivem, pri čemer so seveda oni žrtve. Ne tolerirajo razvrščanja v privilegiran položaj in obsojajo tudi nasprotno situacijo, ko niso obravnavani kot vsi ostali. Nekateri so tudi mnenja, da se jim krivica dogaja, da jih okolica ne dojema dovolj resno. Kot krivico pa dojemajo tudi, da morajo npr. obiskovati aktivnosti, ki jih nočejo (pevski zbor), da se morajo učiti ob lepem vremenu, da jim ne dovojenjo igranje ... Dva izmed učencev in učenk DOŠ Prosenjakovci nista znala opredeliti, kaj za njiju krivica pomeni. To so glavni povzetki interpretacij krivice, medtem ko se le-ta zelo loči od posameznika do posameznika.

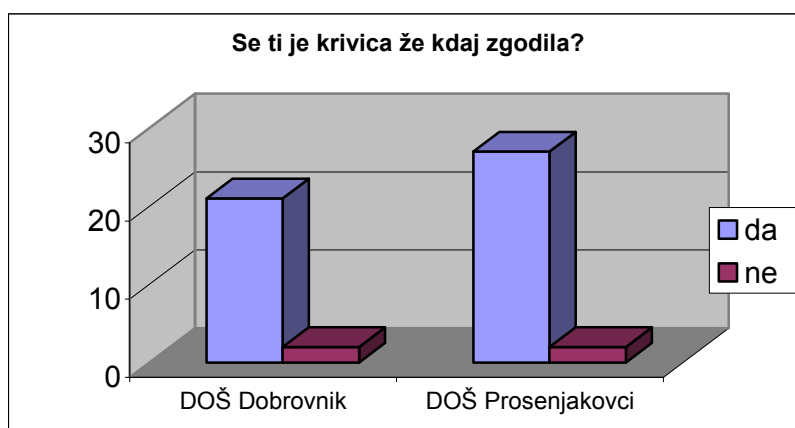
Tabela 4.1.16. Kaj je po tvojem mnenju krivica?

Kategorije krivic	Citati – primeri izjav
Žalitev	Žalitev brez razloga.
Obtožba	Če si česa obtožen, pa nisi kriv; da me nekdo po krivem obtoži; ko nečesa ne storiš in te obtožijo po krivem; da me po krivici obtoži.
Zmerjanje	Zmerjajo, o tebi grdo govorijo.
Prisila	Če te prisilijo hoditi k pevskemu zboru; če te učiteljica sili hoditi k zboru.
Diktiranje	Da se moraš učiti, ko je zunaj lep sončen dan, če ne pustiš otrokom igre in ga zapreš v šolo.
Prepoved izražanja	Da te ne pustijo do besede.
Neupoštevanje	Če te ne upoštevajo, ne jemljejo resno.
Neprijetno doživetje	Da se ti je zgodilo kaj slabega; nekaj slabega in ne priznam, da sem nekaj naredil.
Zmota	Meni je zelo huda stvar; ko nekaj povem in nimam prav.
Neenakost	Če nimaš enakih pavic kot ostali; če nisi enako upoštevan kot vsi drugi; če otroci nimajo enake pravice; če nisi enako upoštevan.
Krivda	Nekoga kriviti, da se ti je zgodilo kaj slabega in se počutiš krivo, da sem jaz za nekaj kriv; če nekaj narediš in ne priznaš, da si bil ti kriv.

Tabela 4.1.17. Se ti je krivica že kdaj zgodila?

	DOŠ Dobrovnik	DOŠ Prosenjakovci	Skupaj
Da	21	27	48
Ne	2	2	4
Skupaj	23	29	52

Graf 4.1.13. Se ti je krivica že kdaj zgodila?

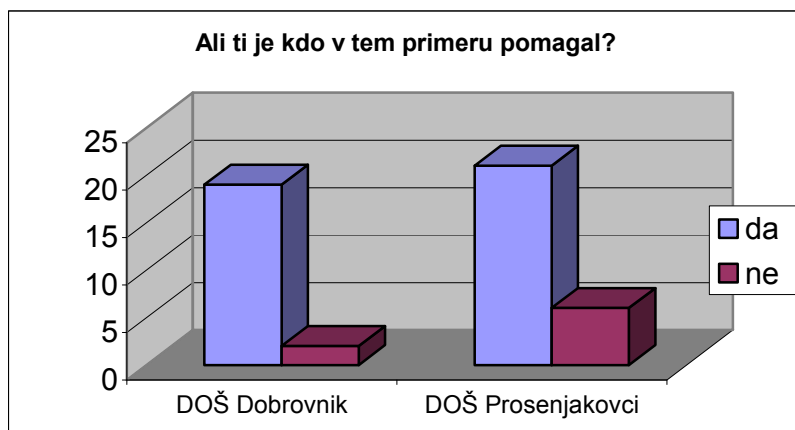

Poleg kršenja pravic učenci prav tako zaznavajo, da se jim dogaja tudi krivica. Takih učencev, ki pravijo, da se jim je krivica že zgodila, je 92 %. Približno 78% jih meni, da so jim pravice že bile kršene, tako je razlika med tema dvema faktorjema 13-odstotna; za 13% je torej več takih učencev, ki se jim je zgodila krivica, kot tistih, ki menijo, da so jim bile pravice kršene. Le 7,7 % učencev oz. učenk pravi, da se jim krivica ni zgodila, in sicer sta to 2 anketirana otroka iz DOŠ Dobrovnik ter dva anketirana otroka DOŠ Prosenjakovci.

Tabela 4.1.18. Ali ti je kdo pomagal v primeru, da se ti je zgodila krivica?

	DOŠ Dobrovnik	DOŠ Prosenjakovci	Skupaj
Da	19	21	40
Ne	2	6	8
Skupaj	21	27	48

Graf 4.1.14. Ali ti je kdo pomagal v primeru, da se ti je zgodila krivica?

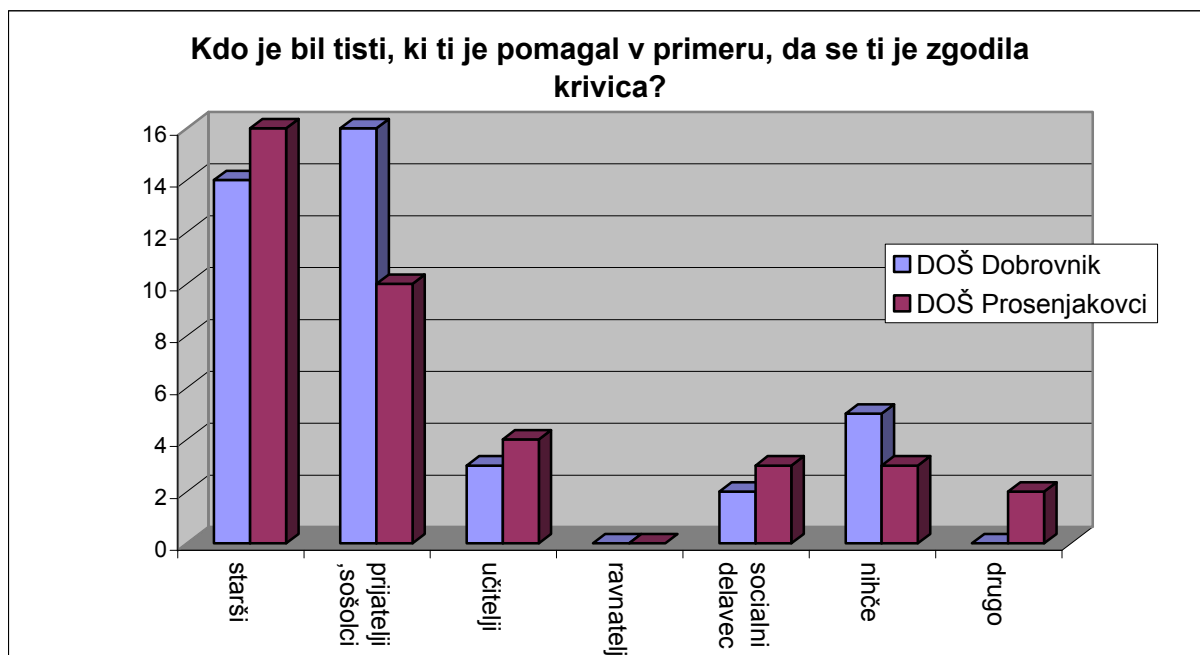
Glede na to, da se je učencem in učenkam v 92 % odstotkih zgodila krivica, je tudi odstotek tistih, ki so jim v takem primeru pomagali drugi, visok, in sicer 83,33 %

Če primerjam stanje po šolah, ugotovim, da je v Prosenjakovcih število in s tem odstotek tistih, ki se jim krivica še ni zgodila, višji od deleža takih v Dobrovniku, in sicer je razlika med njima znaša približno 12 %.

Tabela 4.1.19. Kdo je bil tisti, ki ti je pomagal v primeru, da se ti je zgodila krivica?

	DOŠ Dobrovnik	DOŠ Prosenjakovci	Skupaj
Starši	14	16	30
Prijatelji, sošolci	16	10	26
Učitelji	3	4	7
Ravnatelj	0	0	0
Socialni delavec	2	3	5
Nihče	5	3	8
Drugo	0	2	2
Skupaj	40	38	78

Graf 4.1.15. Kdo je bil tisti, ki ti je pomagal v primeru, da se ti je zgodila krivica?

Učenci in učenke se v primeru, ko zaznajo, da se jim dogaja krivica, še bolj kot pri kršitvi pravic največkrat obrnejo na svoje starše; tak odgovor so podale kar $\frac{3}{4}$ vseh učencev. Temu v skupnem seštevku sledijo prijatelji in sošolci (16 odgovorov), pri čemer je med obema šolama opazna razlika. Teh, ki so se obrnili tudi na prijatelje in sošolce, je enako kot pri kršenju pravic največ v DOŠ Dobrovnik (40 %), na DOŠ Prosenjakovci pa nekaj manj (15 %). Učitelji kot zaupniki v 7 primerih so za tretjeuvrščeno situacijo, ko se učenci niso obračali na nikogar. Takih je 8, to je vsak peti učenec/učenka. V najmanjšem številu so otroci navajali možnost, zaupati se komu drugemu oz. obrniti se po nasvet ali pomoč v primeru zaznanja krivice drugam (dva primera); na ravnatelja se v takih primerih ni obrnil nihče.

Iz podatkov je tudi razvidno, da je delež tistih, ki bi se obrnili tudi na svetovalno delavko v šoli, majhen. Samo 5 učencev od 40 je takih, ki so to storili, to je 12,5 %.

Kako ti je pomagali tisti, na katerega si se obrnil/a v primeru, ko se ti je zgodila krivica?

Kot lahko razberemo iz prejšnjega grafa, anketiranci zaupnike največkrat iščejo pri starših, saj je 30 otrok omenilo, da se po nasvete, ko se jim je zgodila krivica, zatečejo k njim. Na drugem mestu so vrstniki, saj je 26 takih, ki išče pomoč pri prijateljih in sošolcih. Zaupnik se je običajno pogovoril z anketirancem, ki se mu je zgodila krivica in mu dal koristne nasvete (kako ravnati, ko se ti zgodi krivica, kako se ji izogniti ...). Ta odgovor najbolj prednjači pred

vsemi ostalimi, temu sledi tolažba. Zaupnik je tako v funkciji »mentorja« kot tudi »tolažnika«, saj učenci v njem iščejo oporo, rešitelja problema. On je tisti, od katerega anketiranec pričakuje, da mu bo pomagal, da bo rešil nastalo krivico. To je tretja najbolj želen oblika pomoči, ki jo pričakujejo anketiranci – uredil bo nastalo situacijo in se zmenil. Obstaja pa tudi precej tistih (8 anketirancev), ki jim ni nihče pomagal, ko se jim je zgodila krivica (razvidno iz prejšnjega grafa). Med odgovori na vprašanje, kako ti je pomagal tisti, na katerega si se obrnil, ko se ti je zgodila krivica, najdemo tudi, da zaupnik ni znal pomagati ali pa je bila ta pomoč zgolj jalova.

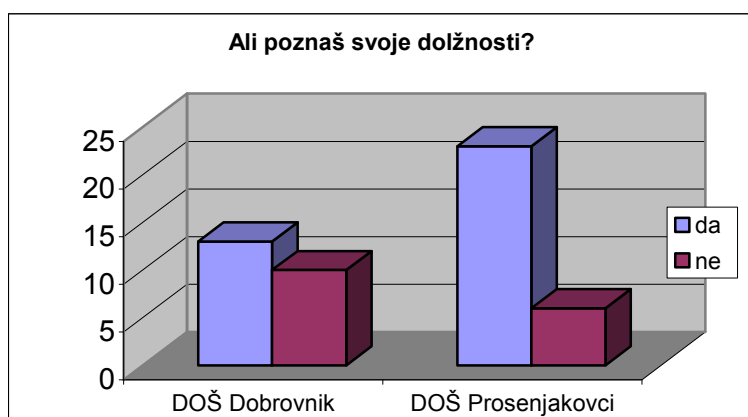
Tabela 4.1.20. Kako ti je pomagali tisti, na katerega si se obrnil/a v primeru , ko se ti je zgodila krivica?

Kategorije pomoči	Citati – primeri izjav
Pogovor	Dal mi je veliko nasvetov in se pogovoril z mano; s pogovorom; se je pogovarjal z mano; povedala mi je dobro pot in mi je pomagala.
Tolažba	Me je potolažil in pomagal; rekli so mi, da bom krivico hitro pozabila; potolažil me je; pomirili so me (2), tolažil me je, potolažil me je in rekel, da bo vse dobro.
Posredovati za žrtev	Tako, da so se z njim pogovorili, naj ne dela več tega; da se je pogovoril s tistim, ki mi je storil krivico.
Pomoč	So pomagali, odpeljal me je k zdravniku, ni mi mogel pomagati.
Nasveti	Svetoval mi je; dal mi je dobre nasvete (11); svetoval mi je; svetovala mi je, da bo resnica prišla na dan; da mi je svetovala.

Tabela 4.1.21. Če se zavedaš svojih pravic, ali poznaš tudi tvoje dolžnosti?

	DOŠ Dobrovnik	DOŠ Prosenjakovci	Skupaj
Da	13	23	36
Ne	10	6	16
Skupaj	23	29	52

Graf 4.1.16. Če se zavedaš svojih pravic, ali poznaš tudi tvoje dolžnosti?

Otrok, ki se zavedajo svojih dolžnosti, je skoraj 70 %. V primerjavi s tem je 47 učencev oz. učenk (90 %) takih, ki so se opredelili, da poznajo svoje pravice. Razlika med temi je torej 20-odstotna. Iz tabele in grafa je razvidno, da je pri učencih/ učenkah DOŠ Dobrovnik skoraj polovica takih, ki se svojih dolžnosti ne zavedajo, med učenci in učenkami DOŠ Prosenjakovci pa je takih 6 (20 % anketiranih).

Kaj misliš, da so tvoje dolžnosti?

Zanimiv je podatek, da se le 36 od 52 anketiranih učencev oz. učenk zaveda svojih dolžnosti, medtem ko je pa na tretjezastavljeno vprašanje, ali poznaš otrokove pravice, pritrdilno odgovorilo 47 anketirancev. Torej imamo 11 takih, ki poznajo otrokove pravice, dolžnosti pa ne.

Pri petem, odprtem vprašanju, navedite vsaj tri pravice, za katere meniš, da so najpomembnejše, je velika večina anketiranih (31) odgovorila, da je to pravica do izobraževanja, ki je bila tudi izmed treh alternativ, največkrat navedena kot prva. Pri dolžnostih je situacija na prvem mestu podobna, saj je med 36 anketiranci, ki so pritrdilno odgovorili, da poznajo svoje dolžnosti, 29 takih, ki za svojo dolžnost jemljejo učenje oz. obiskovanje šole. Na drugo mesto so anketiranci postavili dolžnost – pomoč staršem, ki jo je navedlo 8 anketiranih. Na tretje mesto pa je sedem anketirancev postavilo dolžnost spoštovanje drugih in pomoč. Naslednji dve dolžnosti, ki so ju učenci navedli, pa prihajata s področja vedenja. To sta dolžnost – vzorno oz. primerno obnašanje in na miroljuben način, brez agresije rešujemo konfliktna situacije (se ne pretepamo).

Tabela 4.1.22. Kaj misliš, da so tvoje dolžnosti?

Kategorije dolžnosti	Citati – primeri izjav
Zaupanje	Če m prijateljica pove svoje skrivnosti; ne povem naprej, ne izdam skrivnosti.
Izobraževanje	Se učim; učenje, pravica do šolanja, se izobražujem; redno moram hoditi v šolo (2); obiskovati pouk in ne kršiti pravil; se učim; hoditi v šolo (5), se učiti (3); da se učim (2); učenje je moja dolžnost; šolanje; da si točen pri uri; hoditi v šolo, ubogati učitelje; učenje; da hodim v šolo, šolanje (9), učenje.
Pomoč	Pomoč staršem; da pomagam tistim, ki potrebujejo pomoč; pomagam tistemu, ki so mu kršene pravice; pomoč drugim; pomagati staršem (2); pomaganje pri hišnih delih; doma pomagam; da pomagam drugim.
Strpnost	Ne žalim sošolcev, prijateljev; da se ne pretebam, da ne izzivam tistih, ki imajo temnejšo barvo kože; da se ne pretepaš (2).
Enakost	Da sem enaka do vseh ljudi.
Spoštovanje	Spoštovati starše in starejše ljudi; spoštovati druge; spoštovanje drugih.
Vzgoja	Da se lepo obnašam, ubogati starše (2), poslušati starše, se obnašati primerno (2).
Upoštevanje	Upoštevanje pravic.
Izražanje	Da lahko vprašam ali povem, kar hočem.

Katera tvoja dolžnost se ti zdi najpomembnejša?

Podobna situacija kot pri odgovorih na 21 vprašanje, katere dolžnosti poznaš, je tudi pri razvrščanju po pomembnosti na prvem mestu učenje, sledi spoštovanje staršev in toleranca do drugih.

Tabela 4.1.23. Katera tvoja dolžnost se ti zdi najpomembnejša?

Kategorije dolžnosti	Citati – primeri izjav
Izobraževanje	Da se učim; učenje (8); pravica do šolanja (2); se izobrazim in osamosvojim; šola (6); se učim; hoditi v šolo (6); se učiti (2); šolanje (2); da hodim v šolo.
Pomoč	Pomoč, da pomagam drugim; da pomagam tistim, ki jim je bila kršena pravica.
Strpnost	Ne žalim prijateljev; da se ne pretepamo.
Enakost	Da imam lahko prijatelja, tudi če sem druge vere in barve kože, upoštevanje drugih.
Spoštovanje	Spoštovati starše; spoštovati ljudi; spoštovanje drugih (2).
Vzgoja	Da se do odraslih lepo obnašam; ubogati starše.

Naštej tiste dolžnosti, za katere si prepričan, da jih izpolnjuješ

Tako kot že pri odgovorih na prejšnji dve vprašanji so anketiranci tudi na vprašanje, katere so tiste dolžnosti, ki jih izpolnjuješ, z zelo veliko večino odgovorili, da se najbolj zavedajo dolžnosti do učenja in da tudi to najbolj izpolnjujejo. Naslednja najbolj izpolnjevana dolžnost je pomoč staršem in tistim, ki so pomoči potrebni.

Tabela 4.1.24. Naštej tiste dolžnosti, za katere s prepričan, da jih izpolnjuješ

Kategorije dolžnosti	Citati – primeri izjav
Zaupanje	Hranim skrivnosti; ne izdajam skrivnosti.
Izobraževanje	Pravica do šolanja; se učim (3); učenje (6); pravica do učenja; se izšolam, jo obiskujem, hodim v šolo (6); šola; hoditi v šolo (11); šolanje; hodim v šolo in poslušam učitelje, se učiti; šolanje, učenje.
Prosti čas	Igranje.
Pomoč	Pomagam pri hišnih opravilih; pomoč doma; pomagati nekomu; pomoč staršem in ostalim; pomagati staršem (3); pomagati drugim; pomagam drugim, če imajo težave; da pomagam tistemu, ki je kršil

	pravice; pomoč drugim ljudem; da pomagam.
Strpnost	Da se ne pretebam, ne pretebam se; da se ne pretebam; se ne pretebam.
Enakost	Vsakogar sprejemem, tudi če je druge vere in barve kože; ne razlikujem nikogar.
Spoštovanje	Spoštujem starše; spoštovanje pravic drugih; spoštovanje; spoštujem druge.
Vzgoja	Ne kradem, prijaznost; ubogam starše; se lepo obnašam.

4.2 POSTAVITEV HIPOTEZ

1. Hipoteza

H1: Med učenci/učenkami DOŠ Dobrovnik in DOŠ Prosenjakovci obstajajo razlike glede poznavanja pravic otrok

Tabela 4.2.1.

Poznavanje	DOŠ Dobrovnik	DOŠ Prosenjakovci	Skupaj
Da	23	24	47 (90,38 %)
Ne	0	5	5 (9,62 %)
Skupaj	23	29	52 (100 %)

Tabela 4.2.2. Hi-kvadrat poznavanja otrokovih pravic med učenci/učenkami DOŠ Dobrovnik in DOŠ Prosenjakovci

F_0	f_i	$f_0 - f_i$	$(f_0 - f_i)^2$	$(f_0 - f_i)^2 / f_i$
23	20,79	2,21	4,88	0,23
24	26,21	-2,21	4,88	0,19
0	2,21	-2,21	4,88	2,21
5	2,79	2,21	4,88	1,75
				$\chi^2 = 4,38$

$$\chi^2 = \sum (f_0 - f_i)^2 / f_i = 4,38$$

$$\chi^2 = 4,38$$

$$sp = 1, p < 0,05$$

$$\chi^2 = 4,38 < \chi^2_{\alpha=0,05} = 3,84$$

Hipotezo, da med učenci/učenkami DOŠ Dobrovnik in DOŠ Prosenjakovci obstaja razlika glede poznavanja pravic, z upoštevanjem 5-odstotne stopnje tveganja obdržimo.

2. Hipoteza

H2: Med učenci/učenkami DOŠ Dobrovnik in DOŠ Prosenjakovci so razlike glede kršenja pravic otrok.

Tabela 4.2.3.

Kršenje	DOŠ Dobrovnik	DOŠ Prosenjakovci	Skupaj
Da	21	20	41
Ne	2	9	11
Skupaj	23	29	52

Tabela 4.2.4. Hi-kvadrat občutka kršitve pravic med učenci/učenkami DOŠ Dobrovnik in DOŠ Prosenjakovci

F_0	f_i	$f_0 - f_i$	$(f_0 - f_i)^2$	$(f_0 - f_i)^2 / f_i$
21	18,13	2,87	8,24	0,45
20	22,87	-2,87	8,24	0,36
2	4,87	-2,87	8,24	1,69
9	6,13	2,87	8,24	1,34
				$\chi^2 = 3,84$

$$\chi^2 = \sum (f_0 - f_i)^2 / f_i = 3,84$$

$$\chi^2 = 3,84$$

$$sp = 1, p < 0,01$$

$$\chi^2 = 3,84 < \chi^2_{\alpha=0,01} = 6,635$$

Hipotezo, da med učenci/učenkami DOŠ Dobrovnik in DOŠ Prosenjakovci obstaja razlika glede občutenja kršitve njihovih pravic, z upoštevanjem 1-odstotne stopnje tveganja zavrnemo.

3. Hipoteza

H3: Med učenci/učenkami DOŠ Dobrovnik in DOŠ Prosenjakovci obstaja razlika glede tega, na koga so se obrnili v primeru, če so jim bile kršene pravice.

Tabela 4.2.5.

	DOŠ Dobrovnik	DOŠ Prosenjakovci	Skupaj
Na starše	13	10	23
Na prijatelje, sošolce	15	3	18
Na svetov.službo	3	2	5
Na učitelje	10	6	16
Na nikogar	5	6	11
Na drugo	1	0	1
Skupaj	47	27	74

Tabela 4.2.6. Hi-kvadarat, na koga so se obrnili učenci/učenke DOŠ Dobrovnik in DOŠ Prosenjakovci v primeru, ko so zaznali, da so jim bile pravice kršene

f_0	f_i	$f_0 - f_i$	$(f_0 - f_i)^2$	$(f_0 - f_i)^2 / f_i$
13	14,61	-1,61	2,59	0,18
10	8,39	1,61	2,59	0,31
15	11,43	3,57	12,74	1,11
3	6,57	-3,57	12,74	1,94
13	13,34	-0,34	0,12	0,01
8	7,66	0,34	0,12	0,02
6	7,62	-1,62	2,62	0,34
6	4,38	1,62	2,62	0,60
				$\chi^2 = 4,51$

$$\chi^2 = \sum (f_0 - f_i)^2 / f_i = 4,51$$

$$\chi^2 = 4,51$$

$$sp = 3, p < 0,05$$

$$\chi^2 = 4,51 < \chi^2_{\alpha=0,05} = 7,815$$

Hipotezo, da med učenci/učenkami DOŠ Dobrovnik in DOŠ Prosenjakovci obstaja razlika glede tega, na koga so se obrnili v primeru, ko so zaznali, da so jim bile kršene pravice, z upoštevanjem 5-odstotne stopnje tveganja zavrnamo.

5 RAZPRAVA

Otrokove pravice Ustava Republike Slovenije določa kot temeljne človekove pravice. Otroci morajo biti deležni posebnih pravic, ki omogočajo uživanje njihovih temeljnih pravic. Med človekovimi pravicami je posebej izoblikovano varstvo otrokovih pravic, ki so zavarovane s Konvencijo ZN o otrokovih pravicah kot mednarodnopравnim obvezujočim pravnim aktom. Ta je temeljna in do sedaj najširše podprta mednarodna pogodba za večjo skrb, blaginjo in pomoč otrokom. Države podpisnice, torej tudi Slovenija, oblikujejo svoje zakone v skladu s tem pravnim aktom.

Teh pravic mora biti po konvenciji deležen torej vsak otrok brez izjeme, ne glede na raso, barvo kože, spol, jezik, veroizpoved, politično ali drugo prepričanje, narodno ali socialno poreklo, premoženje, rojstvo ali kakršenkoli drug položaj. Glede na ta določila sem se v diplomski nalogi osredotočila na poznavanje pravic otrok učencev dveh šol na narodnostno mešanem območju, kjer živi madžarska manjšina. Zanimalo me je tudi, kako se pravice uresničujejo, kako otroci uresničevanje zaznavajo, kdo so najpogostejši kršitelji pravic, katere pravice učenci postavljajo v ospredje oz. katere imajo za najpomembnejše. Na ta vprašanja sem poskušala dobiti konkretne odgovore preko anketnih vprašalnikov, ki sem jih zastavila učencem sedmega, osmega in devetega razreda dveh omenjenih šol, da bi pridobila čim realnejšo sliko situacije na dvojezičnem področju.

Ugotovila sem, da so otroci obeh šol z otrokovimi pravicami v veliki večini seznanjeni. Le nekaj učencev na eni izmed šol s pravicami otrok ni seznanjenih, tako sem lahko ugotovila tudi, da razlike med dvema šolama glede poznavanja pravic v neki meri obstaja. Nato je sledila zanimiva ugotovitev, da Konvencijo ZN o uresničevanju otrokovih pravic skoraj nobeden izmed učencev oz. učenk ne pozna. Menim, da je tu poglavitna vloga šole kot institucije in njenih strokovnih delavcev, ki morajo poskrbeti za to, da bodo otroci s svojimi pravicami oz. z obstojem mednarodnopravnega akta seznanjeni. Res pa je, da so učenci in učenke v večini primerov navedli, da so se na splošno z otrokovimi pravicami seznanili v šoli. Nekaj je bilo takih, ki so zanje izvedeli izven šole.

Otroci so navajali pravice, za katere menijo, da so jim najpomembnejše. V skladu z mojimi pričakovanji se je po pomembnosti kar nekaj pravic pojavilo večkrat, med temi najbolj pogosto pravica do izobraževanja, nato še pravica do prostega časa in igre ter pravica do prostega izražanja lastnega mnenja, pravica do varnosti, do enakosti. Otroci so v anketnem vprašalniku večkrat navajali enake pravice, kar gre pripisovati dvema razlogoma: eden je ta, da se otrokom res zdijo najpomembnejše, drugi pa je kompleksnejše nepoznavanja konvencije in vseh pravic, ki jih ta opredeljuje. Zato so bili odgovori temu primerni, tj. navedbe večjega števila različnih pravic, ki jih otroci uvrščajo med njim najpomembnejše, nisem zasledila.

V sklopu kršenja pravic otrok me je zanimalo, kdo so tisti, za katere učenci in učenke navajajo, da jim najpogosteje kršijo pravice. Večje število učencev je navedlo, da so jim bile pravice večkrat kršene, med njimi tudi pravica do prostega časa. Skleпам lahko, da učenci in učenke čutijo preobremenjenost zaradi obveznosti, ki so jim naložene v okviru izobraževanja ter različnih aktivnosti v tem sklopu. Otroci so izpostavili tudi pravico do enakosti, kot jo navaja Konvencija ZN o otrokovih pravicah, tj. vsi, brez kakršnega koli razlikovanja, imajo enake pravice. Skleпам, da se otroci bolj zavedajo drugačnosti in močnejše občutijo obstoj različnosti zaradi različnih narodnosti, kulture, običajev, jezika, barve kože (Romi) in veroizpovedi (katoličani in protestantje) na tem strnjenem območju.

Pravice narodnih oz. etničnih skupnosti so v ustavi navedene kot temeljne človekove pravice, varovane formalno in neformalno. In tako kot to navaja ustava, ima vsakdo pravico svobodno izražati in gojiti svojo kulturo ter uporabljati svoj jezik ter pisavo. Izhajajoč iz tega določila in upoštevajoč konvencijo, ki pravi, da ima vsak posameznik v državah z verskimi, etničnimi, jezikovnimi manjšinami pravico, uživati svojo kulturo, izražati lastno vero in svoj lastni jezik, sem želela ugotoviti, ali so otrokom, ki živijo na dvojezičnem območju, te temeljne pravice kršene, v smislu uporabe maternega jezika, prepoved uporabe maternega jezika v določenih situacijah. Rezultati so pokazali, da take kršitve obstajajo pri otrocih obeh šol, v večini primerov se jim je kršitev zgodila večkrat. Ugotovila sem tudi, da so več takih kršitev zaznali učenci in učenke DOŠ Dobrovnik. Povsem jasnega odgovora, zakaj je prišlo do takih rezultatov, ni moč podati. Morda je v Dobrovniku še bolj čutiti razlikovanje glede etnične pripadnosti oz. pripadnosti manjšinam – tu mislim na prisotnost madžarske manjšine, Slovencev in tudi Romov kot etnične skupine.

Med najpogostejše kršitelje, ki se pojavljajo pri obravnavanih otrocih, štejejo ti vrstnike, sošolce in tudi učitelje. K vsem tem se ob starših tudi največkrat obrnejo po pomoč, če začutijo, da so jim pravice kršene. Enajst je takih učencev, ki pravijo, da jim kršijo pravice in da se v takem primeru ne obrnejo na nikogar. Prav v takih primerih se mi zdi pomemben pristop svetovalne službe šole, saj kot opredeljuje Programske smernice šolskega svetovalnega dela (1999), je šolska svetovalna služba tisto posebno mesto pomoči in sodelovanja v šoli, kjer se vsakokrat mobilizirajo strokovne in človeške moči za pomoč in podporo učencem. Socialni delavec kot šolski svetovalni delavec se pri svojem kompleksnem delu znajde v različnih vlogah. Kot jih opredeljuje Zastrow (1992: 14–15, v: Milošević Arnold, Postrak 2003: 117) so to vloge usposobljevalca, zagovornika, zastopnika, aktivista, svetovalca, pogajalca, iniciatorja, pospeševalca, pogajalca in podobno. Menim, da se te vloge svetovalnega delavca lahko najbolj uspešno izvajajo, ko so ti v vsakodnevnem stiku s socialnim delavcem, torej ob formalnem tudi v neformalnem, ne le v primerih dela z učenci, ko potrebujejo pomoč, ker so morebiti ogroženi socialno ali pa so v kakšnih drugih težavah. Poudarjam tovrsten neformalen, spontan in vsakdanji stik svetovalne službe z otroki, saj se iz odnosov lahko razvije večja zaupljivost otrok do svetovalnega oz. socialnega delavca. Na tej osnovi se lahko tudi vedno razvije in vzpostavi delovni odnos, kjer se tudi soustvarjanje dobrih rešitev razvije v smer uspešnosti, saj kot pravi G. Čačinovič Vogrinčič (2006: 15), je delovni odnos vedno tisti odnos, ki uporabnike, v tem primeru učence, definira kot sodelavce v skupnem projektu, kjer imajo nalogo, da soustvarijo deleže v rešitvi. Tako se tudi omogoča, da se ustvarjanje rešitev za kompleksne probleme otrok, ko se ti pojavijo, zastavi kot izvirni delovni projekt. In kot vodilo pri delu je svetovalnemu delavcu Etični kodeks svetovalnih delavcev. To je seveda delo, temelječe na upoštevanju otrokovih pravic, in kjer se v skladu s tem zmeraj upošteva korist otroka. Otrokove pravice se morajo upoštevati v vseh institucijah, v vseh postopkih, v katerih so zajeti otroci, tako tudi pri celotnem izvajanju vzgojno-izobraževalnega dela v šoli. Če se vrnem na svojo raziskavo, je pomembna ugotovitev, da se otroci le v redkih primerih, ko čutijo, da se jim kršijo otrokove pravice, obrnejo na svetovalnega delavca v šoli. Zato sem mnenja, da je kljub uspešnemu delovanju svetovalne službe na teh dveh šolah še vedno potrebno delati na tem, da bodo tudi otroci v pravem pomenu besede začutili omenjene vloge svetovalnega delavca. Naj pri tem navedem, da učenci in učenke v nobenem primeru niso navedli, da bi jim pravice kršili svetovalni delavci v šoli.

Večina anketiranih učencev in učenk v dvojezičnih osnovnih šolah Dobrovnik in Prosenjakovci pravi, da poleg tega, da so jim že bile kršene pravice, doživljajo tudi, da se jim dogaja krivica, ki si jo razlagajo kot nekaj slabega in jo večinoma primerjajo z obdolžitvijo po krivem. Ob tem navajajo situacije privilegijev, in sicer zaznavajo, da so primeri, ko niso obravnavani kot vsi ostali ter da so npr. primorani v šoli biti dejavni pri aktivnostih, za katere niso zainteresirani. V takih primerih se večinoma obračajo na starše, prijatelje, sošolce, manj pa na učitelje, za razliko v primerih kršitev pravic, ko se večkrat obrnejo tudi nanje. Pojavijo se tudi primeri, ko se učenci ne obrnejo na nikogar, in ko jim osebe, pri katerih so iskali pomoč, niso znali pomagati. Svetovalno delo v funkciji dajanja nasvetov v navedenih primerih je zopet zastopana v redkih primerih.

Na koncu, v tretjem sklopu, sem izpostavila dolžnosti, ki jih vsi imamo in ki naj bi jih vedno tudi izpolnjevali. Rezultati so pokazali, da je med anketiranimi manj takih otrok, ki se svojih dolžnosti zavedajo in jih tudi izpolnjujejo kot tistih, ki se zavedajo svojih pravic. Ta rezultat izstopa predvsem pri DOŠ Dobrovnik, kjer je skoraj polovica anketiranih učencev oz. učenk navedla, da se svojih dolžnosti ne zaveda, k čemur bi sama dodala, da se jih morda v neki meri tudi nočejo zavedati.

Ugotavljam, da imajo svetovalni delavci in ostali strokovni delavci pomembno skupno vlogo, da v program dela šole še intenzivneje vključujejo aktivnosti seznanja učencev oz. otrok z njihovimi pravicami in dolžnostmi, da bodo le-ti lahko lažje zavzeli pomembno vlogo pri soustvarjanju družbe, v kateri obstajajo, živijo in soustvarjajo.

6 SKLEPI

- Otroci DOŠ Dobrovnik in DOŠ Prosenjakovci v večini (90 %) poznajo otrokove pravice. Na DOŠ Dobrovnik jih poznajo vsi anketirani učenci in učenke, na drugi šoli pa so učenci in učenke, ki teh pravic ne poznajo. Prav tako obstajajo razlike med učenci in učenkami glede poznavanja pravic, vendar te niso velike.
- Velika večina učencev/učenk se je s pravicami seznanila v šoli; med najpomembnejše med pravicami uvrščajo pravico do izobraževanja oz. šolanja, saj je bila največkrat omenjena pri obeh šolah, s tem da si je na DOŠ Dobrovnik ta pravica prvo uvrstitev delila s pravico do prostega časa in igre. Slednja je bila na DOŠ Prosenjakovci na tretjem mestu. Kot tretja najpogostejše navedena pravica je bila pri obeh šolah pravica do prostega izražanja in lastnega mnenja.
- Konvencijo o otrokovih pravicah kljub splošnemu poznavanju otrokovih pravic ne pozna kar 90 % učencev oz. učenk.
- Otroci menijo, da je njihova najpomembnejša pravica, da odraščajo v krogu svoje družine, v vzdušju razumevanja in ljubezni. Ta pravica se je na DOŠ Prosenjakovci uvrstila na prvo mesto, medtem ko je na DOŠ Dobrovnik zasedla drugo mesto. V slednji so otroci mnenja, da je njihova najpomembnejša pravica, imeti enake pravice brez kakršnegakoli razlikovanja.
- Na DOŠ Dobrovnik več otrok kot na DOŠ Prosenjakovci meni, da se jim otrokove pravice uresničujejo. Prav tako pa $\frac{1}{4}$ več otrok pravi, da so jim bile pravice tudi kršene, v večini primerov večkrat.
- Otroci zaznavajo, da so jim največkrat kršene pravice do prostega časa, temu sledi pravica do enakosti.
- Največ učencev oz. učenk DOŠ Dobrovnik se v primeru kršitev obrne najprej na vrstnike, nato pa na starše. Učenci in učenke DOŠ Prosenjakovci se najprej obrnejo na

svoje starše, nato na učitelje, so pa primeri pri učencih in učenkah obeh šol, ko kršitve pravic zadržijo zase. Na svetovalnega delavca se učenci in učenke v takih primerih obrnejo redkeje. Očitnih razlik glede oseb, na katere se otroci obrnejo v primeru, ko so jim kršene pravice, ni zaznati.

- Med najpogostejše kršitelje pravic so učenci oz. učenke DOŠ Dobrovnik v nekaj več primerih navedli učitelje, učenci oz. učenke DOŠ Prosenjakovci pa sošolce in sošolke. Velikih odstopanj oz. razlik med njimi ni zaznati.
- Na DOŠ Prosenjakovci je nekaj več učencev oz. učenk, ki izključitve iz družbe zaradi izgleda, vere, narodnosti, barve kože itd. niso znanli.
- Na DOŠ Dobrovnik je več učencev oz. učenk, ki so jih zaradi uporabe svojega maternega jezika zmerjali oz. so bili v situaciji, ko svojega maternega jezika niso mogli uporabiti.
- Krivico razumejo učenci in učenke kot nekaj slabega, največkrat kot obdolžitev po krivem, skoraj vsem učencem z obeh šol se je krivica že zgodila. V takih primerih so se učenci oz. učenke DOŠ Dobrovnik najpogosteje obrnili na vrstnike, nato na starše, medtem ko je situacija v DOŠ Prosenjakovci ravno nasprotna, in sicer so se največkrat obrnili na starše, nato pa na vrstnike. Vsi navedeni zaupniki so v večini primerov s pogovorom in dajanjem koristnih nasvetov pomagali tistim, ki se jim je zgodila krivica.
- Zanimiv je podatek, da se 90 % otrok zaveda svojih pravic, medtem ko je v primerjavi s tem 70 % takih, ki se zavedajo svojih dolžnosti. Ta razkorak je najbolj izrazit v DOŠ Dobrovnik, kjer se skoraj polovica vseh anketiranih učencev oz. učenk svojih dolžnosti ne zaveda. Največ učencev oz. učenk meni, da je njihova dolžnost hoditi v šolo ter pomagati staršem in tistim, ki so pomoči potrebni.

7 PREDLOGI

Iz raziskave je razvidno, da otroci dokaj dobro poznajo svoje pravice oz. pravice otrok, medtem ko je zaslediti, da s Konvencijo ZN o otrokovih pravicah kot mednarodnim obvezujočim aktom niso seznanjeni. Zato predlagam, da bi strokovni delavci izvajali še več aktivnosti na tem področju – v obliki delavnic, priprav različnih referatov na to temo, predavanj, diskusij, fokusnih skupin, okroglih miz, ki bi se jih udeležili učenci, učitelji, strokovni delavci šole in starši.

Glede na to da gre za dve majhni šoli z relativno majhnim številom otrok, bi bilo dobro delati na še večjem vsakdanjem stiku svetovalnega delavca z učenci, torej prakticirati spontane pogovore z učenci, ne pa le v primerih, ko je potrebno reševati kakšno nastalo težavo. Iz tako nastalih odprtih vsakdanjih odnosov se lahko razvije večje zaupanje učencev do svetovalnih delavcev. Tako svetovalni delavec lahko v večji meri učencu postane zaupnik. Otroci se bodo tako bolj obračali na svetovalno službo, torej socialno delavko oz. socialno pedagoginjo, še posebej pri kršenju pravic. Predvsem pa se mi to zdi pomembno tudi za tiste, za katere se je v raziskavi izkazalo, da se v primeru kršitev pravic ne obračajo na nikogar.

Otroci se svojih dolžnosti zavedajo v manjšem obsegu kot svojih pravic, zato bi jih bilo potrebno ozaveščati, da imajo poleg pravic tudi dolžnosti. To bi lahko izvajali na podoben način, kot se otroke ozavešča o pravicah, torej v okviru programov šole, npr. izvedba delavnic na to temo, lahko tudi kot tema otroškega parlamenta.

Izkazalo se je, da so na obeh šolah tudi taki otroci, ki so že bili enkrat ali večkrat deležni zmerjanja zaradi uporabe svojega maternega jezika in so tudi bili v situaciji, ko svojega maternega jezika niso smeli uporabljati. Tako predlagam, da bi učitelji, ki so njihovi vzorniki in v veliki meri tudi zaupniki, uporabljali oba jezik, tako madžarskega kot slovenskega in to hkrati. Tako se s slovenskimi otroki ne bi pogovarjali le slovensko in z madžarskimi le madžarsko, ampak z vsemi v obeh jezikih.

8 LITERATURA

1. Belopavlović, N., Šelih, A., Bubnov – Škoberne, A., Čonč, M., Klopčič, V., Kodelja, Z., Končina, M., Šelih, A., Škrk, M., Zupančič, K. (1992). Pravni vidiki otrokovih pravic. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.
2. Čačinovič Vogrinčič G. (2002). Koncept delovnega odnosa v socialnem delu. V: Mešl, N. (2005). Sodobni pristopi v socialnem delu v šoli: delovni odnos in izvirni delovni projekt pomoči. Šolsko svetovalno delo X, 3-4, str. 15-20.
3. Čačinovič Vogrinčič G., Mešl, N. (2004). Šolska svetovalna služba: odličen koncept, ki ga je potrebno uporabiti, razviti in predstaviti Evropi. V: Mešl, N. (2005). Sodobni pristopi v socialnem delu v šoli: delovni odnos in izvirni delovni projekt pomoči. Šolsko svetovalno delo X, 3-4: 15-20.
4. Čačinovič Vogrinčič, G. (2006). Socialno delo z družino. Ljubljana: FSD.
5. Deklaracija OZN o otrokovih pravicah. (RES 1386 (XIV)).
6. Flaker, V. (2003). Oris metod socialnega dela. Uvod v katalog centrov za socialno delo. Ljubljana: FSD.
7. Kalčič, M. (1996). Socialna varnost, zbirka predpisov z uradnimi pojasnili. Ljubljana: Zavod RS za varstvo pri delu.
8. Kocjančič, R., Ribičič C., Grad, F., Kaučič, I. (1998). Ustavno pravo Slovenije. Ljubljana: Visoka upravna šola.
9. Konvencija Združenih narodov o otrokovih pravicah. Ur. l. SFRJ, št. 15/90.
10. Kulikularna komisija za svetovalno delo in oddelčno skupnost. (1999). Programske smernice – svetovalna služba v osnovni šoli.
11. Lüssi, P. (1991). Systemische Sozialarbeit. V: Čačinovič Vogrinčič, G. (2006). Socialno delo z družino. Ljubljana: FSD.
12. Mesec, B., Cigoj-Kuzma N. (2003). Navodilo za pisanje diplomske naloge in opravljanje diplomskega izpita. Ljubljana: FSD.
13. Milošević Arnold, V. (1981). Vloga socialnega delavca v osnovni šoli. V: Socialno delo na področju vzgoje in izobraževanja. Socialno delo 1. Ljubljana: Višja šola za strokovne delavce, str. 11-34.
14. Otroci imajo prednost. 1993. Ljubljana: Unicef.

15. Ovsenik, M. (1999). Nefitni avtopoitetični sistem. Ljubljana: Institut za samorazvoj.
16. Pavlovič, Z. (1990). Psihološke pravice otrok: simbioza in avtonomija. Gradivo 10. mednarodne poletne šole. Ljubljana: Društvo psihologov Slovenije.
17. Pediček, F. (1967). Svetovalno delo in šola. Ljubljana: Cankarjeva založba.
18. Ramovš, J. (1995). Slovenska sociala med včeraj in jutri. Ljubljana: Institut Antona Trstenjaka.
19. Resman, M. (ured.), Bečaj, J., Bežič, T., Čačinovič Vogrinčič, G., Musek, J. (1999). Svetovalno delo v vrtcih, osnovnih šolah in srednjih šolah. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
20. Rovšek, J. (ured.), Jermol, P. (1993). Slovenija in Evropska konvencija o človekovih pravicah. Zbornik razprav. Ljubljana: Svet za varstvo človekovih pravic in temeljnih svoboščin.
21. Sallebey, D. (1997). The Strenght Perspective in social Work Practice. V: Čačinovič Vogrinčič, G. (2006). Socialno delo z družino. Ljubljana: FSD.
22. Šinkovec, J. (1996). Pravna, demokratična in socialna država. Ljubljana: Enotnost.
23. Urbanc, K. (2003). Svetovalno delo na osnovni šoli; primerjava med svetovalnimi profili na osnovnih šolah na območju Velenja. Diplomaska naloga. Ljubljana: FSD.
24. Ustava Republike Slovenije. Ur. l. RS, št. 33/91.
25. Zastrow, C. (1992). The practice of social work. V: Milošević Arnold, V., Postrak, M. (2003). Uvod v socialno delo. Ljubljana: Študentska založba.

9 POVZETEK

Vsakemu otroku, brez razlikovanja, pripadajo njegove pravice, mi, odrasli, pa moramo bdeti nad tem, da jih bomo uresničevali in zagotavljali, da ne bi ogrožali njihovega zdravega razvoja in dostojnega življenja. Kljub zavzemanju za uresničevanje teh pravic pa se velikokrat zgodi, da so pravice otrok kršene, bodisi da so to otroci zaznali bodisi da se kršitve niti niso zavedali. Odgovornost odraslih ljudi je, da otroke osveščamo o njihovih pravicah nenehno in v tolikšni meri, da jih bodo ti poznali in seveda tudi prepoznali kršenje. Obenem pa mora biti tudi jasno, da imamo vsi poleg pravic še svoje dolžnost, ki se jih prav tako ne da zanemariti.

Pravice otrok morajo biti zagotovljene vsem otrokom, ne glede na spol, raso, barvo kože, veroizpoved, narodnost ... Prav na tem dejstvu je slonela moja naloga, s katero sem poskušala izvedeti, kako oz. v kolikšni meri se pravice otrok uresničujejo, kako se otroci tega zavedajo in ali občutijo, če so jim pravice kršene. Raziskavo s pomočjo anketnega vprašalnika sem izvedla na dveh dvojezičnih osnovnih šolah, kar pomeni, da so bili ciljna skupina tudi otroci, ki živijo kot madžarska manjšina v Republiki Sloveniji. Pomembno se mi je zdelo izvedeti, kdo so tisti, ki tem otrokom pravice kršijo, kako so jim pravice kršene, na koga se obrnejo v takem primeru. Rezultati so pokazali, da se otroci svojih pravic v precejšnji meri zavedajo, kar pa ne pomeni, da vse tudi poznajo. Učenci in učenke obeh šol doživljajo kršitve svojih pravic, kot najpogostejši kršitelji se pa pojavljajo sošolci, prijatelji, starši in učitelji. Prav nanje pa se otroci v primerih kršitev tudi obračajo in jih zaprosijo za pomoč. Spoznala sem, da otroke obravnavajo strokovni delavci, prav tako pa tudi del aktivnosti, dejavnosti, delovnih projektov in postopkov socialno-delavske dejavnosti in pomoči. Zdi se, da se njihove pravice samoumevno zajemajo in posredno ali neposredno izvajajo. Strokovno delo jih zajema, upošteva in na njih gradi svoje poslanstvo.

10 DODATEK

10.1. ODGOVORI UČENCEV NA ODPRTA VPRAŠANJA

1. Navedi vsaj tri pravice, za katere meniš, da so najpomembnejše!

DOŠ PROSENJAKOVCI

Učenke:

- do šolanja, do življenja;
- do prostega izražanja, do zadostne količine hrane in vode, do igre;
- do prostega izražanja, do zadostne količine hrane in vode, do igre;
- do šolanja, do prostega časa;
- do življenja, enakopravnost;
- da se spolno ne izživljajo nad nami, do lastnega mnenja;
- do življenja, do izobraževanja, do varnosti;
- do varnosti, do lastnega mnenja, do izobraževanja;
- do izobraževanja, do lastnega mnenja, do zdravstvene pomoči;
- do šolanja, do prijateljstva, do ljubezni.

Učenci:

- do šolanja, do igranja;
- do šolanja;
- do šolanja, do prostega časa;
- do šolanja;
- do prostega izražanja;
- do šolanja, prijateljstva, ljubezni;
- do šolanja, prostega časa, imeti družino;
- do igre, do prostega izražanja, do zadostne količine hrane in vode;
- do brezplačnega šolanja, do zadostne količine hrane in vode;
- pravica do svojega mnenja, da nismo spolno nadlegovani;
- ne morajo nas prisiliti ob boleznih za delo, do zdravstvene pomoči, do lastnega mnenja;
- da lahko hodim v šolo, pravica do drugačnosti in enakopravnosti;
- do lastnega mnenja, do šolanja;
- do hrane in pijače, do lastnega mišljenja;
- da se ne pretepamo;
- pravica do svojih zakonov;
- pravica hoditi v šolo, do prostega časa.

DOŠ DOBROVNIK

Učenke:

- do šolanja, prostega časa, do lastnega mnenja;
- da za otroka skrbijo starši oz. skrbniki, do šolanja, do prostega časa;
- do šolanja, zdravja, do prostega časa;
- do šolanja;
- do prostega časa, do brezplačnega šolanja;
- do zabave;
- do šolanja, do enakosti;

- hoditi v šolo, do učenja;
- do enakosti.

Učenci:

- do prostega časa, do šolanja;
- do šolanja, do prostega časa;
- do šolanja, do prostega časa, do vere;
- do šolanja, do prostega časa;
- do šolanja, do prostega časa;
- do šolanja;
- do zdravstva, do prostega časa;
- do prijateljstva, do razumevanja, do prostega časa;
- do šolanja;
- do šolanja, do prostega časa, do nenasilja;
- do šolanja, do prostega časa.

2 *Katere so tiste pravice, ki so ti bile do sedaj največkrat kršene?*

DOŠ PROSENJAKOVCI

Učenke:

- do prostega časa;
- do prostega časa;
- do prostega časa;
- da so sošolci pritiskali na mene;
- vsi imamo enake pravice, brez razlikovanja;
- nasilje, nadlegovanje;
- do prostega časa.

Učenci:

- do prostega časa;
- do prostega časa;
- do prostega časa;
- fizični obračun;
- do prostega časa;
- igranje;
- nespoštovanje, enakopravnost;
- do prostega časa, do igre, do razvedrila;
- do prijateljstva, do šolanja.

DOŠ DOBROVNIK

Učenke:

- niso bile kršene;
- niso bile kršene;
- do igre;
- do enakosti.

Učenci:

- pretep in prosti čas;
- prosti čas.

3 *Kaj je po tvojem mnenju krivica, kako si jo razlagaš?*

DOŠ PROSENJAKOVCI

Učenke:

- zmerjajo, o tebi grdo govorijo;
- da se ti je zgodilo kaj slabega;
- da se ti je zgodilo kaj slabega in se počutiš krivo;
- da se ti je zgodilo kaj slabega in se počutiš krivo;
- če si česa obtožen, pa nisi kriv, če ta ne upoštevajo, te ne jemljejo resno, te prisilijo hoditi k pevskeму zboru;
- te ne jemljejo resno, te učiteljica pevskega zbora sili hoditi k zboru.

Učenci:

- ne vem;
- ne vem;
- žalitev brez razloga;
- nekoga kriviti;
- če nisi ničesar kriv in te nekdo obtoži;
- nekaj slabega in ne priznaš;
- da sem nekaj naredil;
- meni je zelo huda stvar.

DOŠ DOBROVNIK

Učenke:

- da me nekdo po krivem obtoži;
- če nekaj narediš in ne priznaš, da si bil ti kriv;
- ko nečesa ne storiš in te obtožijo po krivem;
- ko nekaj pove in nima prav;
- če otroci nimajo enake pravice;
- če ne pustiš otrokom igre in ga zapreš v šolo;
- če nimaš enakih pravic kot ostali;
- če nisi enako upoštevan kot vsi drugi.

Učenci:

- da me po krivici obtoži;
- da te ne pustijo do besede;
- da sem za nekaj jaz kriv;
- da se moraš učiti, ko je lep sončen dan;
- če nisi enako upoštevan.

4 *Kako ti je pomagal tisti, na katerega si se obrnil/a v takem primeru?*

DOŠ PROSENJAKOVCI

Učenke:

- me je potolažil in pomagal;
- da se je pogovoril s tistim, ki mi je storil krivico;
- rekli so mi, da bom to krivico hitro pozabila;
- dal mi je veliko nasvetov in se je pogovoril z mano;

- sošolka, prijateljica;
- tako da so se z njim pogovorili, naj več ne dela tega;
- s pogovorom.

Učenci:

- pomirili so me;
- so pomagali;
- potolažil me je;
- so me pomirili;
- svetoval mi je;
- zanikal je krivico;
- poklicali so v šolo in se zmenili;
- nisem se obrnil na nikogar;
- ne spoštuje, je prijazen;
- odpeljal me je k zdravniku.

DOŠ DOBROVNIK

Učenke:

- dal mi je dobre nasvete;
- svetoval mi je, se je pogovarjal z mano;
- svetovala mi je, da bo resnica prišla na dan;
- da mi je svetovala;
- tolažil me je ;
- ni mi mogel pomagati;
- povedala mi je dobro pot in mi je pomagala.

Učenci:

- dal mi je dobre nasvete (10-krat);
- potolažil me je in rekla, da bo vse dobro.

5 *Kaj misliš, da so tvoje dolžnosti?*

DOŠ PROSENJAKOVCI

Učenke:

- če mi prijateljica pove svoje skrivnosti, ne povem naprej;
- se učim, ne žalim sošolcev, prijateljev, ne izdam skrivnosti;
- učenje, pomaganje pri hišnih delih;
- pravica do šolanja;
- se izobražujem;
- redno moram hoditi v šolo, spoštovati starše in starejše osebe;
- obiskati pouk in ne kršiti pravil;
- se učim, doma pomagam;
- da pomagam drugim.

Učenci:

- hoditi v šolo, se učiti;
- ne vem;

- hoditi v šolo;
- da se učim;
- učenje je moja dolžnost;
- šolanje;
- da si točen pri uri, da se ne pretepaš;
- hoditi v šolo, poslušati starše, ubogati učitelje;
- ne vem;
- se učiti;
- učenje;
- se držiš pravic.

DOŠ DOBROVNIK

Učenke:

- da se učim, pomagam drugim;
- hoditi v šolo, se obnašati primerno, pomagati staršem;
- hoditi v šolo, se učiti, pomagati staršem;
- hoditi v šolo, se obnašati primerno;
- hoditi v šolo, pomagam drugim;
- pomagam tistemu, ki so mu kršene pravice;
- da lahko vprašam ali povem, kar hočem;
- da sem enaka do vseh ljudi, se ne pretebam;
- spoštovanje do drugih, da ne izzivam tistih, ki imajo temnejšo barvo kože;
- da hodim v šolo, da lahko povem, kar hočem.

Učenci:

- šolanje, pomoč staršem;
- učenje, šolanje (8-krat);
- spoštovati druge;
- ubogati starše;
- ubogati starše;
- da se ne pretebam;
- da pomagam tistim ko potrebujejo pomoč;
- da se lepo obnašam.

6 *Katera tvoja dolžnost se ti zdi najpomembnejša?*

DOŠ PROSENJAKOVCI

Učenke:

- ne žalim prijateljev;
- da se učim;
- učenje;
- pravica do šolanja;
- srečnost;
- spoštovati starše;
- da se izobrazim, osamosvojim;
- šola;
- se učim;
- pravica do šolanja.

Učenci:

- hoditi v šolo;
- ne vem;
- hoditi v šolo;
- se učiti;
- učenje;
- šolanje;
- da se ne pretepam;
- šolanje;
- učenje;
- se učiti;
- učenje;
- učenje.

DOŠ DOBROVNIK

Učenke:

- pomoč in učenje;
- hoditi v šolo (3-krat);
- da pomagam drugim in hodim v šolo;
- da pomagam tistim, ki mu je bila kršena pravica;
- da imam lahko prijatelja, tudi če sem druge vere in barve kože;
- da se ne pretepamo;
- spoštovati ljudi;
- hoditi v šolo.

Učenci:

- spoštovanje drugih (2-krat);
- učenje (2-krat);
- šolo (5-krat);
- upoštevanje drugih;
- ubogati starše;
- da se do odraslih lepo obnašam.

7 *Naštej tiste dolžnost, za katere si prepričan, da jih izpolnjuješ.*

DOŠ PROSENJAKOVCI

Učenke:

- pravica do šolanja;
- hranim skrivnosti;
- ne izdajam skrivnosti, se učim;
- učenje, pomagam pri hišnih opravilih;
- pravica do učenja;
- se izšolam, jo obiskujem;
- hodim v šolo, spoštujem starše;
- šola;
- pomoč doma.

Učenci:

- hoditi v šolo, se učim;
- ne vem;
- ne kradem, hodim v šolo;
- da hodim v šolo;
- da se učim, da se ne pretebam;
- učenje, igranje, pomagati nekomu;
- šolanje;
- ne pretebam se;
- hodim v šolo, poslušam učitelje;
- učenje;
- spoštovanje pravic drugih;
- učenje, prijaznost;
- učenje.

DOŠ DOBROVNIK

Učenke:

- učenje, spoštovanje, pomoč staršem in ostalim;
- hoditi v šolo, pomagati staršem;
- hoditi v šolo, pomagati staršem, se učiti;
- pomagati drugim;
- hodim v šolo, pomagam drugim, če imajo težave;
- da pomagam tistemu, ki je kršil pravice;
- vsakega sprejemam tudi če je druge vere in barve kože;
- da se ne pretebam;
- spoštujem druge, ne razlikujem nikogar;
- da hodim v šolo.

Učenci:

- da hodim v šolo;
- pomoč drugim ljudem;
- šolanje učenje;
- hoditi v šolo (8-krat);
- ubogam starše, se ne pretebam;
- da pomagam, se lepo obnašam.

10.2 VPRAŠALNIK ZA UČENCE

1. Spol (obkroži): a) ženski b) moški
2. Razred, ki ga obiskuješ: _____
3. Ali poznaš pravice otrok? a) Da. b) Ne.
4. Če poznaš otrokove pravice, kje si se seznanil z njimi?
(obkroži en odgovor)
 - a) V šoli.
 - b) Doma.
 - c) Iz medijev.
 - d) Drugo: _____
5. Navedi vsaj tri pravice, za katere meniš, da so najpomembnejše!
 - a) _____
 - b) _____
 - c) _____
6. Ali poznaš Konvencijo o otrokovih pravicah, katere podpisnica je tudi Slovenija?
 - a) Da.
 - b) Ne.
7. Pravice, ki jih navaja Konvencija ZN o otrokovih pravicah, po pomembnosti razvrsti od 1 do 8 (začni z tebi najpomembnejšo pravico).
 - ☐ Vsi imajo enake pravice, brez kakršnegakoli razlikovanja.
 - ☐ Vsi otroci naj odraščajo v krogu svoje družine, v vzdušju razumevanja in ljubezni.
 - ☐ Telesno in duševno prizadeti otroci imajo enakopravno in dostojanstveno mesto v družbi.
 - ☐ Vsi otroci so upravičeni do najvišje ravni zdravstvenega varstva in storitev.
 - ☐ Otroci imajo pravico do brezplačnega šolanja.
 - ☐ Otroci imajo pravico do prostega časa, do igre in razvedrila.
 - ☐ Država mora otroke zaščititi pred vsemi oblikami telesnega in duševnega nasilja.
 - ☐ Država mora otroke zavarovati pred grozotami vojne.
8. Se ti zdi, da se ti otrokove pravice uresničujejo?
 - a) Da.
 - b) Ne.
9. Si že kdaj občutil, da so ti bile pravice kršene?
 - a) Da.
 - b) Ne.
10. Kako pogosto si do sedaj zaznal, da so ti bile pravice kršene? (Upoštevaj soj odgovor na prejšnje vprašanje!)
 - a) Enkrat.
 - b) Večkrat.
 - c) Nikoli.

11. Katere so tiste pravice, ki so ti bile, po tvojem, do sedaj največkrat kršene?

12. Na koga si se obrnil v primeru, ko si zaznal, da so ti bil bile pravice kršene?
(Možnih je več odgovorov.)
- a) Starše.
 - b) Prijatelje, sošolce.
 - c) Svetovalno delavko v šoli (soc.pedagoginjo, soc.delavko).
 - d) Učitelje.
 - e) Na nikogar.
 - f) Drugo: _____

13. Kdo je najpogostejši kršitelj tvojih pravic?
- a) Starši.
 - b) Bratje, sestre.
 - c) Sovrstniki, sošolci.
 - d) Učitelji.
 - e) Drugo: _____

14. Ali se ti je zgodilo že kaj takega? (Označi s križcem.)

	Da – enkrat.	Da – večkrat.	Ne.
Svojih želja in mnenja nisi mogel/la izraziti, imel/a si občutek, da te ne upoštevajo oz. jemljejo resno			
Kdo te je izključil iz družbe zaradi tvojega izgleda, vere.			
Kdo te je zmerjal zaradi uporabe tvojega maternega jezika.			
Bil si v situaciji, ko nisi smel uporabljati svojega maternega jezika.			

15. Kaj je po tvojem mnenju krivica, kako si jo razlagaš?

16. Se ti je krivica že kdaj zgodila?
- a) Da.
 - b) Ne.

17. Ali ti je kdo v primeru, da se ti je zgodila krivica pomagal?
- a) Da.
 - b) Ne.

18. Kdo je bil tisti, ki ti je pomagal v primeru, da se ti je zgodila krivica?
- a) Starši.
 - b) Prijatelji, sošolci.
 - c) Učitelji.
 - d) Ravnatelj.
 - e) Svetovalna delavka v šoli (soc.pedag., soc. delavka)
 - f) Nihče.
 - g) Drugo: _____

19. Kako ti je pomagal tisti, na katerega si se obrnil/a v takem primeru?

20. Če se zavedaš svojih pravic, ali poznaš tudi svoje dolžnosti?

a) Da. b) Ne.

21. Kaj misliš, da so tvoje dolžnosti?

22. Katera tvoja dolžnost se ti zdi najpomembnejša?

23. Naštej tiste dolžnosti, za katere si prepričan, da jih izpolnjuješ

Hvala za tvoje sodelovanje!

IZJAVA O AVTORSTVU

Podpisana Lidija DORA, prvič vpisana na Fakulteto za socialno delo v študijskem letu 2004/2005 kot izredna študentka, izjavljam, da sem diplomsko delo z naslovom Poznavanje pravic otrok na dvojezičnem področju: primer DOŠ Prosenjakovci in DOŠ Dobrovnik napisala samostojno, s korektnim navajanjem virov in ob pomoči mentorja.

Datum:

Podpis: